

Kerkenvisie gemeente Oosterhout

Auteur: Harrie Maas en Gijs Verkuijlen

Onderzoek
Harrie Maas
Peter van Oers
Gijs Verkuijlen
Monique van de Looi

Monumentenhuis Brabant

Info@monumentenhuisbrabant.nl

www.monumentenhuisbrabant.nl

Opdracht:

gemeente Oosterhout

Contactpersoon
gemeente Oosterhout: Claar Rodenburg

Status rapport: Definitief, versie 12 januari 2023

Inhoudsopgave

1. Voorwoord

2. Nationale aanpak van de kerkenproblematiek

3. Opzet gemeentelijke kerkenvisie Oosterhout

4. Kerkgebouwen in de gemeente Oosterhout
a) Historische ontwikkeling
b) Traditionele kerken onder druk
c) Huidige situatie

5. De Heilige Driehoek

6. Inventarisatie overig religieus erfgoed Oosterhout
a) Overig gebouwd religieus erfgoed Oosterhout
b) Orgels en andere kerkelijke inventaris

7. Visie kerkeigenaren
a) R.K. Catharinaparochie
b) Protestantse Gemeente Oosterhout
c) Overige kerkeigenaren

8. Protocol (her)bestemming kerkelijke gebouwen

9. Kansen voor een toekomstbestendige instandhouding
a) Kerkgebouwen
b) De Heilige Driehoek
c) Koppelkansen

10. Waar het knelt
a) Kerkgebouwen
b) De Heilige Driehoek

11. Aanbevelingen voor een toekomstbestendige instandhouding
a) Kerkeigenaren
b) Gemeente Oosterhout
c) De Heilige Driehoek

12. Samenvatting per (voormalige) gebedsruimte

Literatuur

Bijlage 1a Kloosters in de gemeente Oosterhout: beknopte historische beschrijving
Bijlage 1b Kloosters in de gemeente Oosterhout met een religieuze functie
Bijlage 1c Voormalige kloosters in de gemeente Oosterhout
Bijlage 2a Gebedsruimten in gebruik voor de eredienst
Bijlage 2b Leegstaande kerkgebouwen
Bijlage 2c Herbestemde kerkgebouwen Oosterhout
Bijlage 3 Kapellen in de gemeente Oosterhout
Bijlage 4 Monumentale religieuze gebouwen, begraafplaatsen en grafmonumenten

1. Voorwoord

Evenals in andere plaatsen staat het religieus erfgoed in Oosterhout onder druk. In 1971 waren er in Oosterhout maar liefst tien rooms-katholieke en drie Protestantse kerkgebouwen. Daarnaast waren er nog kloosterkerken, zoals bij Sint-Catharinadal, die openbaar toegankelijk waren. Meerdere kerken hebben inmiddels hun deuren al gesloten; een aantal ervan is gesloopt.
Oosterhout stond ook bekend om zijn kloosters. Binnen de gemeente Oosterhout zijn er niet minder dan zeventien geweest. Alle kloosters, behoudens de Sint-Catharinadal, stammen uit de negentiende en twintigste eeuw. De tand des tijds ging ook het kloosterleven niet voorbij. Met 'De Heilige Driehoek' heeft de gemeente Oosterhout echter nog steeds een kloosterensemble van naam en faam binnen haar gemeentegrenzen.

Ook al is er veel verdwenen, Oosterhout heeft op het gebied van religieus erfgoed nog steeds veel huis. In het oog springend is natuurlijk de Basiliek Sint-Jan, maar er is nog veel meer. De protestantse kerk aan de Rulstraat is eveneens een bijzonder rijksmonumentaal gebouw, waar prachtige verhalen aan verbonden zijn. In de dorpen Den Hout, Dorst en Oosteind is de kerk letterlijk en figuurlijk het beeldbepalende middelpunt van de gemeenschap. Maar hoe lang nog, vragen velen zich af.
Nu het religieus erfgoed zo onder druk is komen te staan en er steeds meer religieuze gebouwen overcompleet raken, is het verstandig om na te denken hoe we als gemeenschap met 'ons' erfgoed om willen gaan. Voorkomen moet worden dat achteraf wordt gezegd: hadden we toen maar beter nagedacht en ons er meer voor ingezet.

Met het oog daarop heeft de gemeente Oosterhout meegedaan aan het landelijke project 'Opstellen gemeentelijke kerkenvisie'. Wat betreft de opzet van een kerkenvisie is er geen vastomlijnd kader. De gemeente is vrij om een eigen vorm te kiezen.

De gemeente Oosterhout heeft in overleg met Monumentenhuis Brabant ervoor gekozen om de gemeentelijke kerkenvisie breed op te zetten. Naast een onderzoek naar de kerkgebouwen, met name gericht op een knelpuntenanalyse voor een toekomstbestendige instandhouding, is een inventarisatie gemaakt van het complete religieus erfgoed van de gemeente Oosterhout. Kerkgebouwen zijn immers geen op zichzelf staande objecten. Vaak bevinden zij zich in de nabijheid van een pastorie, een begraafplaats, een kapel, een H. Hartbeeld of andere religieuze objecten. Tezamen vormen ze een religieus ensemble. Niet alleen vanuit historisch perspectief is het belangrijke deze in samenhang te bekijken, maar ook vanuit ruimtelijk-planologisch perspectief geeft dit een meerwaarde.
In de Omgevingsvisie van Oosterhout, vastgesteld op 21 november 2021, is de kerkenvisie als opgave opgenomen. In die zin is deze kerkenvisie te beschouwen als een nadere uitwerking ervan. Voor toekomstige omgevingsplannen kan het waardevolle input geven.

Op verzoek van de gemeente is verder speciaal ingezoomd op 'De Heilige Driehoek', een religieus ensemble van nationale allure. Vanuit die brede benadering kan de kerkenvisie zo een bouwsteen voor het gemeentelijke erfgoedbeleid worden en daarnaast ook op het terrein van ruimtelijke ordening, sociaal domein (maatschappelijke inpassing) etc. Hopelijk leidt de kerkenvisie ertoe dat de waardering voor het religieus erfgoed groeit en dat het inspiratie biedt voor een duurzaam behoud.

2. Nationale aanpak van de kerkenproblematiek

Al enkele decennia is er een stijgende lijn te zien in het aantal kerkgebouwen dat overcompleet is. De laatste tien jaar heeft die ontwikkeling zich versterkt doorgezet. De verwachting is dat de komende tijd nog meer kerkgebouwen hun deuren gaan sluiten. De oorzaken hiervan zijn gelegen in het sterk verminderd kerkbezoek en daarmee samenhangende effecten. Met name binnen de Rooms-Katholieke Kerk is er een sterke afname van het aantal kerkgangers, maar ook bij de kerken aangesloten bij de Protestantse kerken in Nederland (PKN) zie je een neerwaartse lijn. Een ander probleem is dat veel kerkbesturen te kampen hebben met verminderde inkomsten, terwijl de vaste lasten alleen maar toenemen. Voor een groot deel is de verslechterende financiële positie direct een gevolg van het verminderd kerkbezoek.

Veel kerkgebouwen hebben belangrijke monumentale, cultuurhistorische en beeldbepalende kwaliteiten. Ten gevolge van de hierboven geschetste ontwikkelingen staat de instandhouding van veel (rijks)monumentale kerkgebouwen onder druk. Dat baart de Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed zorgen.
Vanwege de sterke afname van het aantal kerkgangers, heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) in de periode 2014 – 2016 een interactieve discussie gevoerd over de ‘Agenda Toekomst Religieus Erfgoed’. Samen met kerkelijke, bestuurlijke en maatschappelijke partijen werd door de RCE de aard en omvang van de problematiek verkend.

Een volgende stap was het ondertekenen van een samenwerkingsovereenkomst tussen overheden, kerkeigenaren en erfgoedorganisaties op 10 november 2018, gericht op het ontwikkelen van een duurzaam toekomstperspectief voor het religieus erfgoed in Nederland. De ondertekenaars verklaren in die overeenkomst de komende jaren diverse acties te ondernemen. Vanuit het Rijk is hierna door de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 13,5 miljoen euro beschikbaar gesteld voor een nationale kerkenaanpak, waarna vijf programmalijnen zijn ontwikkeld:

- *Kerkenvisies*

In de periode 2019-2021 is zo’n 3 miljoen euro per jaar beschikbaar voor het opstellen van integrale kerkenvisies. De middelen zijn bestemd voor gemeenten die een dergelijke kerkenvisie gaan opstellen.

- *Kennis*

Om partijen te steunen die met religieus erfgoed aan de slag gaan, worden de daarvoor nodige data en kennis ontwikkeld en toegankelijk gemaakt.

- *Duurzaamheid*

De energierekening vormt vaak een substantieel onderdeel van de exploitatie van een kerkgebouw. Om hier oplossingen voor te vinden en tegelijk te werken aan het terugdringen van CO_2, wordt een innovatieprogramma opgezet dat zich specifiek richt op duurzaamheid bij religieus erfgoed.

- *Toegankelijkheid*

Als kerken vaker open zijn, kunnen meer mensen hiervan genieten. Dat vergroot het draagvlak voor het behoud van de gebouwen en

draagt bij aan verbeterde exploitatie. Daarom wordt ingezet op een grotere, publieke toegankelijkheid.

- *Draagvlak*

Een groeiende groep personen komt niet of nauwelijks nog in kerkgebouwen. Daardoor zijn zij minder goed bekend met het belang en de betekenis van kerkgebouwen. Door hen met de rijke betekenislagen van religieus erfgoed in contact te brengen, wordt beoogd het draagvlak ervoor vergroten.

Decentralisatie-uitkering

De tegemoetkoming aan gemeenten voor het opstellen van een gemeentelijke kerkenvisie geschiedt in de vorm van een decentralisatie-uitkering van het Rijk. Elke Nederlandse gemeente heeft eenmalig in de periode 2019-2021 een aanvraag kunnen indienen. De gemeente Oosterhout heeft van deze mogelijkheid gebruik gemaakt.

De hoogte van de uitkering wordt bepaald door het aantal kerkgebouwen binnen de gemeentegrenzen, waarbij alleen de objecten die in oorsprong als kerkgebouw zijn gebouwd meetellen. Op basis daarvan heeft de gemeente Oosterhout een subsidie van € 25.000,- van OCW ontvangen.

Een kerkenvisie is een strategisch document over de toekomst van kerkgebouwen in de gemeente. Het moet dan gaan over álle kerkgebouwen in die gemeente: monumentaal en niet-monumentaal, nieuw en oud.
Hoe een kerkenvisie vorm wordt gegeven en welke opzet wordt gevolgd, is vormvrij. Er zijn geen richtlijnen vanuit het Ministerie van OCW. Insteek is te werken aan een duurzaam toekomst-perspectief voor de kerkgebouwen. Met het oog daarop is het nodig dat de visie in ieder geval inzicht geeft over:

- hoe de kerkgebouwen op dit moment worden gebruikt;
- wat de huidige en te verwachten leegstand is.

Maatwerk

Met deze basisinformatie kunnen vervolgstappen worden gezet. Wat die stappen zijn, is vooral afhankelijk van wat de kerkeigenaar wil. Als die aangeeft geen problemen te ervaren met betrekking tot het toekomstig gebruik, is men op zich snel uitgepraat. Een ander aspect dat van belang is, is de vraag of er verbindingen kunnen worden gelegd naar andere maatschappelijke opgaven. Als in een dorp of wijk bijvoorbeeld behoefte bestaat aan een dorpshuis of wijkcentrum kan een leegkomende kerk wellicht die functie (deels) gaan vervullen. In sommige plaatsen was het mogelijk om een kerkgebouw te transformeren naar een gezondheidscentrum. En zo zijn er nog tal van andere mogelijkheden. De richting waarin wordt gedacht om een kerkgebouw een toekomstbestendige functie te laten vervullen is steeds maatwerk. Dat betekent dat het opstellen van een kerkenvisie ook geen eenduidig traject is, en ook het proces daar naar toe loopt niet gelijk. Elke gemeente is anders wat betreft de samenstelling van het religieus erfgoed, maar ook de stakeholders en hun emotionele lading zijn anders.

Het is de bedoeling dat er een leeromgeving ontstaat en er een netwerk wordt opgebouwd van partijen die elkaar opzoeken, als voor een kerkgebouw hergebruik aan de orde is. Want ook in 2022 en volgende jaren is de problematiek van de vrijkomende kerkgebouwen nog steeds actueel en zijn er kerken waarvoor een toekomstbestendige functie moet worden gevonden.

3. Opzet gemeentelijke kerkenvisie Oosterhout

Religieus erfgoed wordt door velen gekoesterd. Behalve de religieuze betekenis, vertegenwoordigt het een grote monumentale, historische, beeldbepalende en maatschappelijke waarde. Behalve kerkgebouwen gaat het dan ook om pastorieën, patronaatsgebouwen, kloosters, kapellen, religieuze beelden en wegkruizen, begraafplaatsen en grafmonumenten. Het immateriële erfgoed, bijvoorbeeld religieuze gebruiken, blijven hier buiten beschouwing. In deze kerkenvisie beperken we ons tot het gebouwde religieuze erfgoed.

De kennis van het religieus erfgoed van Oosterhout is nu verspreid aanwezig. In de loop van de jaren is veel afgebroken en verloren gegaan. Daarom wordt het van belang geacht om allereerst een inventarisatie te maken van het complete religieuze erfgoed dat nu nog aanwezig is. Daardoor kan de betekenis ervan beter worden geduid.

Specifiek gaat het in de kerkenvisie natuurlijk om de toekomst van de kerkgebouwen. Een relevante vraag is dan: ervaren of voorzien kerkeigenaren problemen bij de instandhouding van hun kerkgebouw(en)? In het verlengde daarvan: wat kan worden gedaan om een toekomstbestendige instandhouding van het kerkgebouw te bevorderen? Is het bijvoorbeeld wenselijk en mogelijk om het (neven)gebruik van het gebouw te verruimen, zodat het maatschappelijke en het financiële draagvlak kan worden versterkt?

Belangrijk is om (religieus) erfgoed integraal te benaderen en crossovers te maken tussen de verschillende erfgoedcategorieën, zodat het geen ‘eilandbenadering’ wordt. Maar zeker zo belangrijk is het om verbindingen naar andere beleidsterreinen te leggen. Dan kun je elkaar versterken. Als bijvoorbeeld de maatschappelijke functie van een kerkgebouw kan worden versterkt, dan houd je niet alleen erfgoed in stand maar wordt ook het gemeenschapsleven en de sociale cohesie versterkt.

Een verkenning naar de koppelkansen van religieus erfgoed naar andere beleidsterreinen en -onderwerpen (o.a. leefbaarheid, sociale cohesie, omgevingsvisie, omgevingskwaliteit) is een ander aspect dat meerwaarde biedt het primaire doel van de kerkenvisie.

Doelstellingen kerkenvisie Oosterhout

Hoofddoelstelling

Het centrale doel van de ‘Gemeentelijke Kerkenvisie Oosterhout’ is het bevorderen van het behoud van (rijks)monumentale kerkgebouwen in Oosterhout door middel van een toekomstbestendige functie.

Subdoelstellingen

Om tot dat primaire doel te geraken en met in acht neming van het bovenstaande zijn de volgende subdoelstellingen geformuleerd:

a) een inventarisatie van het gebouwde religieuze erfgoed in de gemeente Oosterhout;
b) een onderzoek naar wat kan worden gedaan – voor zo ver relevant – om een toekomstbestendige instandhouding van het kerkgebouw te bevorderen.

   De woorden ‘voor zo ver relevant’ hebben betrekking op de opvatting van de kerkeigenaar. Als deze naar de toekomst toe geen problemen voorziet wat betreft de instandhouding van het

kerkgebouw, is er geen reden om verdere activiteiten te ondernemen.

c) een verkennend onderzoek naar de mogelijkheden om de Heilige Driehoek verder te ontwikkelen als rust- en ontspanningsplek voor de Oosterhoutse gemeenschap.
d) een onderzoek naar koppelkansen van religieus erfgoed naar andere beleidsterreinen en -onderwerpen.

Inventarisatie en dialoog

Deze kerkenvisie is een product dat in gezamenlijkheid tot stand is gekomen. Daartoe zijn gesprekken gevoerd met de kerkeigenaren. Zij zijn namelijk als eigenaar de principaal, met name als het gaat om het toekomstig gebruik van hun kerk. Daarnaast heeft er tevens afstemming plaats gevonden met overig betrokken, zoals bijvoorbeeld Stichting De Heilige Driehoek. Tijdens de consultaties zijn de knelpunten, wensen en ambities voor elk kerkgebouw ter sprake gekomen.

Wat betreft de inventarisatie van het gebouwde religieuze erfgoed is allereerst een bureaustudie uitgevoerd. De uitkomsten zijn voorgelegd aan heemkundekring 'De Heerlijkheid Oosterhout'. De door hen verstrekte informatie is verwerkt in dit document.

4. Kerkgebouwen in de gemeente Oosterhout

In dit hoofdstuk wordt de historische ontwikkeling van het religieuze erfgoed in de gemeente Oosterhout beschreven aan de hand van een chronologisch overzicht van de stichting van de diverse kerkgebouwen.

a) Historische ontwikkeling

Aan de rand van een zandgrondgebied ten noorden van Breda ontstonden kleine nederzettingen. Het dorp Oosterhout heeft altijd Oosterhout geheten. In de Middeleeuwen is een verdeling gemaakt om de cijnzen en belastingen gemakkelijker te kunnen innen. Daarbij is de heerlijkheid Oosterhout opgedeeld in 3 segmenten: Oostquartier, Westquartier en Middelwijk. Middelwijk omvatte het dorp Oosterhout en omliggende buurtschappen en gehuchten.
Er is in 2003 op de Markt in Oosterhout een krijgersgraf gevonden, gedateerd omstreeks 700-900. Dit kan bij een houten kerkje hebben gehoord, maar ook bij huizen die daar zijn aangetroffen. De kerstening van de streek was al ver daarvoor. De H. Amandus (ca. 600-680) wordt genoemd als een van de eerste geloofsverkondigers in de regio.

Bij archeologisch onderzoek zijn onder de huidige kerk sporen van een eerste stenen kerkje gevonden, die te dateren zijn van omstreeks 1000. In de eerste helft van de 12e eeuw werd dat pre-romaanse tufstenen kerkje aanzienlijk uitgebreid. Het was een romaans driebeukig kerkje. Het patronaatsrecht van de Oosterhoutse kerk, dit is het recht om de pastoor te benoemen, was in het bezit was van de geestelijke ridderorde van de

Tempeliers. De kerk van Oosterhout was toegewijd aan Sint-Oelbert. Later, toen de Johannieters hun intrede deden, werd de kerk toegewijd aan Sint Jan de Doper.

Van Sint Jan de Doperkerk naar Basiliek Sint-Jan

De eerste historische akte waarin de parochie van Oosterhout ter sprake komt dateert van 1277. Maar toen had het al een hele geschiedenis achter zich liggen. Rond 1473 werd de romaanse kerk vervangen. Het maakte plaats voor een grote kerk in gotische stijl. Twintig jaar later, in 1493, was men klaar met het driebeukige kerkschip en priesterkoor. Maar er moest nog een grote toren aan worden toegevoegd. Dan zou de kerk, en daarmee Oosterhout, pas echt status krijgen. Van 1519 tot 1552 werd er aan de toren gebouwd. De 'bekroning' van het werk i.c. de bouw van de torenspits is er echter nooit meer van gekomen. Geldgebrek was hiervan de reden, maar op een gegeven moment waren de tijdsomstandigheden er niet meer na om het werk weer op te pakken. Eerst was er de religieus-maatschappelijke onrust ten gevolge van het opkomend protestantisme, daarna de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) en aansluitende de Generaliteitsperiode (1648-1795) die er voor zorgden dat de Sint Jan de Doperkerk 'onafgebouwd' bleef.

Na de verovering van Breda in 1637 kwamen de stad en de baronie, waartoe Oosterhout behoorde, onder het gezag van de Staten-Generaal. Dat werd bekrachtigd in 1648 bij het Verdrag van Münster. Dat bracht met zich mee dat het katholieke geloof niet meer in het openbaar beleden mocht worden en dat de St. Jan de Doperkerk werd genaast door de Nederduits Gereformeerde Kerk.

De katholieken moesten uitwijken naar een schuurkerk aan het einde van de Sint Janstraat. Daarnaast konden de katholieken nog terecht in de kapel van de zusters Nobertinessen in Sint Catharinadal en in een schuur van slotje van Aalst, ook wel secretarisslotje.

Tekening 1729.

Vanaf de Bataafse Tijd (1795) was er officieel weer vrijheid van godsdienst. Hun kerk kregen de katholieken echter pas in 1809, door tussenkomst van Koning Lodewijk Napoleon, terug. Met uitzondering van de toren. Die had de burgerlijke overheid in 1798 zich toegeëigend.
De kerk onderging weer snel een metamorfose. Het kreeg een classicistisch interieur en werd volgens katholieke traditie verfraaid.

In de jaren 1881-1883 werd de kerk flink uitgebreid en ingrijpend gerestaureerd door de bekende architect Pierre Cuypers. De kerk werd aan weerszijden vergroot met een tweede zijbeuk.

Bij het zevenhonderdjarig bestaan in 1977 verhief de paus de kerk tot Basilica Minor.

Kerkstichtingen in de nabij gelegen dorpen

In de nabijheid van Oosterhout ontwikkelden zich dorpen, waar de bewoners ter plaatse ook een gebedshuis wilden hebben. Want om steeds de (wandel)tocht naar Oosterhout te maken, dat was een hele reis op zich. Bovendien waren de onverharde wegen in de wintermaanden vaak zeer slecht begaanbaar.

Den Hout

Een oude leefgemeenschap is Den Hout. In een oude archiefstuk uit 1395 wordt al melding gemaakt van een kapel daar, die hoorde bij een gasthuis. De kapel was toegewijd aan de heilige Antonius Abt. In de late middeleeuwen was deze beschermheilige tegen pest en andere ziekten erg populair. Den Hout lag, na de Sint-Elisabethsvloed, aan een drukke doorgaande weg en trok zo nogal wat reizigers aan.
Bij het Beleg van Geertruidenberg (1593) raakte de kapel zwaar beschadigd, waarna de kapel verviel. De kapel stond op de plek waar in 1805 de begraafplaats werd aangelegd. De kapel was aan het einde van zestiende eeuw een ruïne.
In de Generaliteitsperiode, dit is de periode na de Vrede van Münster (1648) toen Brabant vanuit Den Haag door de Staten-Generaal werd bestuurd, mocht het katholieke geloof niet in het openbaar worden beleden. De katholieken van Den Hout kwamen toen samen in een schuur- of schuilkerk. In 1786 kreeg Den Hout de status van zelfstandige parochie en de toestemming een schuurkerkje annex pastorie te bouwen. Zij bouwden in 1787 de kerk. De H. Cornelius werd de patroonheilige van deze kerk.

Het beeld van de H. Cornelius in de kerk van Den Hout. Lange tijd was Den Hout een bekende bedevaartplaats.

Na het herwinnen van de vrijheid van godsdienst in de Franse Tijd bleven de katholieken van Den Hout van de schuurkerk gebruik maken. In 1836 werd die kerk, toegewijd aan de H. Cornelius, nog flink gerenoveerd, maar toen het Rijke Roomse Leven ook Den Hout in zijn grip kreeg wilden vele dorpsbewoners een echte kerk die

allure uitstraalde. Door dorpsbewoners werd flink in de buidel getast om de bouw van een nieuwe kerk mogelijk te maken.
In 1878 was het zo ver dat op de plaats van de schuurkerk een nieuwe kerk werd gebouwd, die hoog boven het dorp uit torende. De kerk werd ontworpen door architect P.J. van Genk, die in het Bredase bisdom zo'n 20 kerken heeft gebouwd. De betrokkenheid van de dorpsbewoners met hun kerk bleef ook daarna aanwezig. Door hun goedgeefsheid kon het interieur van de kerk worden verfraaid met mooie en hoogstaande kerkonderdelen (o.a. preekstoel, koorbanken, doopvont).

Dorst

In 1530 werd voor het eerst melding gemaakt van een kapel in Dorst, die gewijd was aan de Heilige Drievuldigheid gewijd. Ook hier mocht de kapel na de Vrede van Münster in 1648 niet meer worden gebruikt. Omdat er in Dorst amper / geen protestanten van de 'ware religie' waren, verviel de kapel, maar bleef deze wel in gebruik.
De katholieken hadden ondertussen geen gebedsruimte meer. Later – in 1675 – vonden zij onderdak in een schuurkerk (ter plaats waar later de pastorie is gebouwd). Voor de instandhouding van het kerkgebouw kregen zij ondersteuning vanuit Antwerpen. In 1689 werd vanuit het Antwerpse een reliek van de H. Marculphus, ook wel H. Marcoen genoemd, aan deze kerk geschonken. Deze heilige werd aangeroepen tegen eczeem en klierziektes. Wonderbaarlijk genoeg – katholieke heiligen waren immers tijdens de Generaliteitsperiode in de ban gedaan – trokken pelgrims van heinde en verre naar Dorst toe om daar genezing te vinden.

In 1790, toen de strakke teugels vanuit Den Haag naar de katholieken toe steeds meer werden losgelaten, kreeg H. Marcoenkerk formeel de status van parochiekerk.

Dorst was de enige officieel erkende bedevaartplaats in Nederland, met pauselijke aflaten, van de H. Marcoen.

Het kerkgebouw werd na verloop van tijd steeds bouwvalliger. In 1835 kwam er hulp van onverwachte zijde, namelijk een koninklijke schenking van maar liefst zevenduizend gulden om daarmee de bouw van een nieuwe kerk mogelijk te maken. De handen gingen uit de mouwen – ook van de parochianen die volop meehielpen – en er werd een zogenoemde Waterstaatskerk gebouwd op de plek waar voorheen de Drievuldigheidskapel had gestaan (nu: Kapelerf). De oude schuurkerk werd gesloopt en ter plaatse kwam de nieuwe pastorie.
De Waterstaatskerk was geen lang leven beschoren. In 1912 werd die afgebroken en vervangen door de huidige Sint Marcoenkerk.

Protestantse dorpsgenoten
Vanaf het midden van de 16e eeuw zijn er protestanten in Oosterhout. In 1609, bij het begin van het Twaalfjarig Bestand, werd door de Staten-Generaal afgekondigd dat in de dorpen van de Baronie van Breda predikanten moesten worden beroepen. De eerste predikant die een vaste aanstelling kreeg was Adrianus de Raedt in 1613. Een jaar later kocht de Gereformeerde Gemeente van Oosterhout een huis aan de markt nabij de Sint Jan de Doperkerk. Het huis werd ingericht als kerkgebouw; ook werd er een protestantse school gevestigd. Na enige tijd werd het zelfs voorzien van een kerktorentje.

De verovering van Breda door de Spanjaarden in 1625 bracht met zich mee dat de protestanten het zwaar kregen in het overwegend katholieke Oosterhout. Er was sprake van intimidatie; in 1631 werd de toren van het protestantse kerkje door de katholieken vernield. Na de herovering van Breda door Frederik Hendrik in 1637 keerde het tij en wisten zij de machthebbers in Den Haag achter zich.
In 1648 was het pleit helemaal beslecht. De katholieken moesten hun Sint Jan de Doperkerk aan hen overdragen. In 1649 vond er voor het eerst een protestantse eredienst plaats. De Calvinistische religie werd de staatsgodsdienst.

Het aantal protestanten in Oosterhout was – in vergelijking met andere katholieke dorpen – aanzienlijk. In 1698 was de Nederduits Gereformeerde Gemeente gegroeid tot zo'n 200 leden. Dat verklaart ook dat het kerkgebouw altijd in een redelijk goede staat is gebleven.
In 1809 bracht Lodewijk Napoleon een bezoek aan Oosterhout. Hij schonk Oosterhout bij die gelegenheid niet alleen stadsrechten, maar gaf ook de Sint Jan de Doperkerk terug aan de katholieken. De Nederduits Gereformeerde Gemeente, die in 1816 werd hervormd door Koning Willem I en daarmee ook een andere naam had aangenomen: de Nederlands Hervormde Kerk, bouwde aan de Rulstraat een nieuwe kerk. Dit is de huidige Vredeskerk.

Sinds de landelijke fusie in 2004 vinden daar nu hervormden en gereformeerden, verenigd in de 'Protestantse Gemeente Oosterhout', onderdak. Deze geloofsgemeenschap is aangesloten bij de Protestantse Kerk Nederland (PKN).

Vredeskerk (Foto: Jan Korpershoek; 2010).

De r.k. kerk slaat haar vleugels uit –
groei naar negen parochies en tien kerken

Vanaf het midden van 19e eeuw maakte het inwonertal van Oosterhout een gestage groei door. De inwoners van Oosterhout waren overwegend rooms-katholiek, zodat met de groei van de bevolking ook het aantal katholieken in Oosterhout aanzienlijk steeg. Dit in combinatie met de herwonnen katholieke vrijheid leidde tot een grote drang om kerken te gaan bouwen.

H. Johannes de Doperkerk in Oosteind

Het katholieke reveil in de 19e eeuw leidde ook in Oosteind tot plannen om een eigen kerk te bouwen en een eigen parochie te stichten. Tot dan behoorde Oosteind tot de Sint-Jansparochie in Oosterhout.

De plannen voor een eigen parochie in Oosteind vielen niet meteen goed in de Oosterhoutse Sint-Jansparochie, want die zag doordoor de inkomsten verminderen. Binnen Oosteind was er ook niet meteen consensus, maar dan met name over de locatie waar de kerk gebouwd zou gaan worden. Het gezegde 'wie betaalt, die bepaalt' deed hier uiteindelijk opgeld. Een rooms-katholiek priester, afkomstig uit Oosteind, schonk grond aan de nieuwe parochie in oprichting waarna het pleit snel beslecht was. Het gaf voldoende basis om in 1852 in Oosteind de parochie te kunnen stichten. Nog in hetzelfde jaar ging de spade voor de bouw van de kerk in de grond.

De kerk was ontworpen door architect P.J. Soffers, die in het derde kwart van de 19e eeuw een veel gevraagde architect in het Bredase bisdom was. In 1853 kon de kerk, in neoclassicistische stijl gebouwd en gewijd aan de H. Johannes de Doper, in gebruik worden genomen.

H. Hart van Jezuskerk - Oosterhout

Het Rijke Roomse leven viel Oosterhout vanaf de 19e eeuw ten volle ten deel. Er was een grote bloei van nieuwe kerkelijke verenigingen, vele jonge mannen en vrouwen kozen voor een religieus leven, het gezinsleven raakte doorspekt met allerlei uitingen van religiositeit, alsook floreerde het kerkbezoek. Kortom, er was meer dan een goede voedingsbodem voor een verdere katholisering van de samenleving.

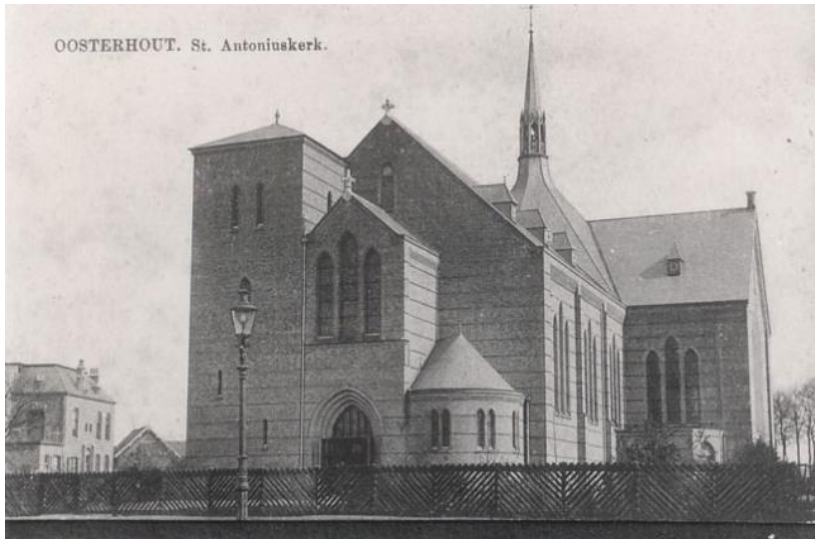

H. Hart van Jezuskerk (in de volksmond de H. Hartkerk genoemd).

In 1881 lieten de paters Jezuïeten in het hart van Oosterhout naar ontwerp van P.J. van Genk een nieuwe kerk bouwen: de H. Hart van Jezuskerk. Het was een statig en indrukwekkend kerkgebouw met links en recht een verdieping en met drie kerktorens: in het midden een grote torenspits die links en rechts geflankeerd werd door een kleine toren. Het kerkgebouw was ‘op de groei’ gebouwd. Er konden zo’n 500 kerkgangers plaatsnemen. Voor die tijd een heel groot aantal.

H. Antonius van Paduakerk – Oosterhout

De groei van het aantal inwoners zette vanaf het begin van de 20ste eeuw flink door. Dat betekende al gauw dat er meer kerkruimte nodig was. In het centrum van Oosterhout waren al de Basiliek Sint-Jan en de H. Hartkerk gevestigd, maar dat was niet voldoende om in de behoefte te voorzien. Er werd in 1906 een nieuwe parochie opgericht voor de wijken Voorhei, Zandheuvel, Hoogstraat en het Boereneind. Naar ontwerp van de architect Pierre Cuypers werd een nieuwe kerk gebouwd, die in 1908 in gebruik werd genomen.

Ansichtkaart met daarop afgebeeld de Antoniuskerk (situatie vóór 1959)

De kerk, toegewijd aan de H. Antonius, stond in een echte volksbuurt. Ze hadden veel op met hun kerk en waren zeer in de weer om het kerkgebouw in goede staat te houden, maar voor het ‘af’ bouwen van de kerk zaten ze te krap bij kas. Meer dan vijftig jaar ontbrak een torenspits. In 1959 was het zo ver dat de benodigde financiële middelen aanwezig waren om een spits op de kerktoren te plaatsen.

Mariakerk (Bron: Reliwiki).

Nazarethkerk (Foto: K. Roderburg; Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

Mariakerk – Oosterhout

In 1953 werd aan de Wilhelminalaan 63 de kerk van O.L. Vrouw van de H. Rozenkrans (in de volksmond Mariakerk) genoemd in gebruik genomen. Deze wederopbouwkerk, die geen echte toren heeft maar wel een hogere voorgevel, is een ontwerp van architect B.P.J. Oomen uit Oosterhout.

Nazarethkerk – Oosterhout

Deze kerk, in gebruik genomen in 1960, was een ontwerp van architect Jan van der Laan (een van de grondleggers van de Bossche School) in samenwerking met Hermans, Van de Eerden en Kirch. De kerk had geen toren en viel daarom niet meteen op als een plek van rooms-katholieke eredienst.

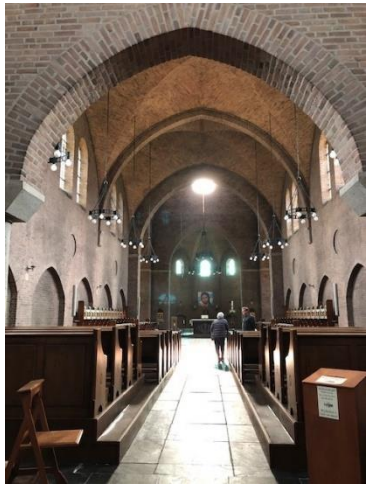
Verrijzeniskerk – Oosterhout

De Verrijzenisparochie werd gesticht in 1965; twee jaar later kon de Verrijzeniskerk worden ingewijd.

De Ark – Oosterhout

In 1976 werk voor de wijk Dommelbergen een nieuwe kerk gebouwd. Het bijzondere was dat dit gebouw een multi-confessioneel was. Kerkelijk Centrum ‘De Ark’ (locatie: Arkendonk 98) diende als kerkgebouw voor de r.k. parochie Dommelbergen en de Gereformeerde Kerk. Het was een modern, sober gebouw zonder toren; voor 60% was het in eigendom van de katholieken en voor 40% van de gereformeerden.

Kloosterkerken
Oosterhout telde daarnaast verschillende kloosterkerken, die openbaar toegankelijk waren. De Norbertinessen van Sint Catharinadal hadden in 1816 al een kloosterkerk gebouwd. In 1903 is vervolgens een grote gotische kerk gebouwd, die echter wegens bouwvalligheid moest worden afgebroken. Op dezelfde plaats is in 1966 de kerk geheel herbouwd.

Kloosterkerk Paulusabdij.

Ook de Benedictijnen van de Paulusabdij stelden hun deuren open. In 1956 lieten de benedictijnen nog een nieuwe kloosterkerk bouwen, ontworpen door architect J.H. Sluijmer.

Andere geloofsgemeenschappen in Oosterhout
In de loop van de tijd hebben nog diverse andere religieuze gezindten in Oosterhout gekerkt. De oudste is de Joodse gemeenschap.

Vanaf de jaren twintig van de vorige eeuw kwamen hier steeds meer gereformeerden wonen, zodat op een gegeven moment de roep om een eigen kerkgebouw ontstond.

Joods
Rond 1820 woonden er in Oosterhout zes Joodse families. In 1822 werd op de Vrachelse heide een stuk grond aangekocht om er een begraafplaats in te richten. Vanaf 1827 wordt deze gebruikt voor de Joodse gemeenschappen van Oosterhout, Breda en Geertruidenberg. In 1866 werd in Oosterhout aan de St. Janstraat in een bestaand gebouw een synagoge ingewijd. Er woonden hier toen ca. 45 joden. De synagoge bleef tot 1899 in functie. In dat jaar werd de synagoge verkocht en kreeg het gebouw een andere bestemming.
De joodse gemeenschap van Oosterhout werd in 1910 opgeheven en bij die van Geertruidenberg gevoegd.
De Joodse begraafplaats wordt nog steeds gebruikt door de joodse gemeenschap Breda.

Gereformeerde kerk
De eerste gereformeerden vestigden zich rond 1921 in Oosterhout, waarna dit geleidelijk toenam. Aanvankelijk ging men naar de kerk in Breda. Ook vonden er thuisbijeenkomsten plaats. In 1945 konden zij terecht in een schaftlokaal van de voormalige fabriek Simfa om twee jaar later een plek te vinden in een school aan de Braak. In 1956 werd door de eigenaar van een koekfabriek een fabriekslokaal, inclusief orgel, beschikbaar gesteld.
De kerkgemeente groeide, zodat uitgekeken werd naar een andere kerkruimte. Even werd onderdak gevonden bij de hervormde broeders in de Rulstraat, maar een eigen kerkgebouw bleef lonken.

In 1968 werd begonnen met de bouw van eigen gereformeerde kerk aan het Paterserf. Een jaar later werd die in gebruik genomen en beschikte men over een eigen dominee.
De uitbreiding van Oosterhout-Noord deed de behoefte ontstaan aan een tweede kerkgebouw. Dat werd gevonden door in samenwerking met de rooms-katholieke parochie Dommelbergen i.o. een gezamenlijk kerkgebouw op te richten: De Ark. In november 1976 werd het in gebruik genomen. Het aantal gereformeerde kerkleden was toen de 1000 gepasseerd.

Kerkelijk centrum De Ark, een multiconfessioneel kerkgebouw (Foto: BHIC / Frans van de Pol).

b) Traditionele kerken onder druk

Katholieke geloofsgemeenschap
Oosterhout telde 33.060 inwoners in 1971. Volgens de Volkstelling in dat jaar was 82% daarvan rooms-katholiek. Er waren op dat moment negen parochies. De ontkerkelijking was toen echter al aan de gang. Een jaar later, in 1972, werd de H. Hart van Jezuskerk aan de eredienst onttrokken. De plannen om de kerk te slopen ontmoetten toen al weerstand. Uiteindelijk werd het kenmerkende silhouet van de kerk met de drie torens behouden. De kerk, die inmiddels door de gemeente in eigendom was verworven, werd in 1978 op de ingangspartij met de torens na gesloopt. Op de plaats van het kerkschip en het koor kwam en kleine (handwerk) winkeltjes en een brasserie. Een beeldje van een biddende Jezuïet, gemaakt door beeldhouwer P. Nuyten, herinnert aan de stichters van deze voormalige kerk.

In 1976 werd in de nieuwe stadsuitbreiding Dommelbergen toch nog een nieuwe kerk gebouwd: De Ark. Dat kon toen nog net worden gerealiseerd door samen met de gereformeerden te bouwen. De daarop volgende 25 jaar was het stilte voor de storm.

Het kerkbezoek nam jaar op jaar af, totdat aan het begin van de 21e eeuw het duidelijk werd dat het zo niet langer kon doorgaan.
Er werd een oplossing gezocht door in een kleiner kerkgebouw de eredienst voort te zetten, of een kerk te sluiten:

- de Verrijzeniskerk werd in 2003 gesloopt. De parochie vond tijdelijk onderdak in zorgcentrum Buurstede. Op de plaats van de gesloopte kerk herrees in 2005 de nieuwe Verrijzeniskerk, maar dan in een veel kleiner formaat.

- de Nazarethkerk werd in 2004 gesloten. Pogingen om de kerk een herbestemming te geven lukten niet, waarna de kerk ondanks vele protesten in 2007 werd gesloopt.
- Kerkelijk Centrum 'De Ark' werd in 2004 door de rooms-katholieke parochie verlaten. Het deel dat van de rooms-katholieken was werd helemaal overgenomen door de protestanten.

Maar ook bestuurlijke veranderingen konden niet uitblijven. In 2010 vond een eerste grote fusie van kerkbesturen plaats. Die ontwikkeling zette zich verder door. Waren er eerst negen rooms-katholieke parochies in Oosterhout, daar is er nu maar één parochie van overgebleven: de H. Catharina-parochie, die het hele grondgebied van de gemeente omvat.

Ondertussen gingen de kerksluitingen door. In 2016 werden drie rooms-katholieke kerkgebouwen aan de eredienst onttrokken:

- de Mariakerk. In 2005 was het interieur van deze weder-opbouwkerk al grondig verbouwd, zodat het multi-functioneel gebruikt zou kunnen worden. Er kwam een theaterpodium met een groot filmdoek en het middenschip kon gemakkelijk ingericht worden als expositieruimte. Goed 10 jaar later, in 2016, viel alsnog het doek. De kerk kreeg een nieuwe bestemming als kantoorruimte.
- de Antonius van Paduakerk. Nadat in 2011 al plannen bekend waren gemaakt om de kerk te slopen en na een heleboel protesten volgde in 2016 de sluiting van de kerk. Sindsdien staat het kerkgebouw leeg, met af en toe een tijdelijk gebruik. In 2021 diende het als kunstruimte voor zandsculpturen. Ter vervanging van de oude pastorie die werd afgestoten is Antoniushuis De Vinder gebouwd, waar wekelijkse vieringen en parochiële activiteiten plaatsvinden.
- voor de Corneliuskerk in Den Hout werd op 18 december 2016 het pleit officieel beslecht met een laatste viering in de kerk. Na jaren van overleg is de kerk eind 2022 overgedragen aan een inwoner van Den Hout, die de kerk gekocht heeft.

PKN – Protestantse Gemeente Oosterhout

De landelijke fusie in 2004 van de hervormde, gereformeerde en lutherse kerken tot 'Protestantse Kerken in Nederland' (PKN) leidde tot een verdere ineen vlechting, ook op plaatselijk niveau. De hervormden en gereformeerden in Oosterhout waren feitelijk al aan elkaar gewend, zodat de fusie al snel leidden tot een heroriëntatie op de gebouwen. In 2006 werd de Paterserfkerk in wijk Oosterheide verkocht.
Onder de naam Protestantse Gemeente Oosterhout werd het beleid voor de toekomst uitgestippeld. Dat hield een verdere concentratie op de Vredeskerk in. De laatste dienst in De Ark vond op 12 februari 2017 plaats, waarna de kerk werd verkocht aan een projectontwikkelaar. Momenteel doet het gebouw dienst als kringloopwinkel. Daarmee is de kerkruimte voor de eredienst teruggebracht tot de Vredeskerk.
In de zomermaanden vinden er vanaf medio mei tot begin september door de Protestantse Evangelisatie Kommissie (PEK) wekelijks kerkdiensten plaats voor vakantiegangers op het Oosterhoutse vakantiepark 'De Katjeskelder'. Deze diensten zijn in 1964 gestart. Deze diensten worden gehouden in een boskapel op het terrein. Op dit terrein is tevens een kapel voor katholieke diensten.

c) Huidige situatie

In 2022 telt Oosterhout 56.535 inwoners, hierover is geen verdeling qua religie bekend. Eind 2015 telde Oosterhout 48.706 inwoners. Daarvan was:
45,7% rooms-katholiek
37,0 geen gezindte
6,8% protestant
5,8% moslim
4,9% overige gezindte.

In 2021 waren in Oosterhout, volgens een Kaski rapport, 25.010 inwoners ingeschreven als 'katholiek' (44,5% van de totale bevolking). Hadden in 2015 nog acht rooms-katholieke kerkgebouwen een religieuze functie, momenteel zijn er nog vier in gebruik voor de eredienst: de Basiliek Sint-Jan en de Verrijzeniskerk in Oosterhout, de H. Marcoenkerk in Dorst en de St. Jan de Doperkerk in Oosteind. Voor de drie laatstgenoemde kerkgebouwen is de toekomst voor de komende 5 tot 10 jaar gezekerd.

Ook is er een boskapel op het terrein van Brabant Water, gelegen naast de vakantiepark 'de Katjeskelder'. Deze locatie wordt eind 2025 weer overgedragen aan Brabant Water, waarmee de boskapel zal sluiten.

De Protestantse Gemeente Oosterhout ziet ook een duidelijke afname van het aantal kerkbezoekers (in 2007 was het aantal belijdende kerkleden 992 tegen 774 in 2015, geen actuele cijfers bekend), maar toch is de situatie beduidend minder alarmerend dan in de rooms-katholieke geloofsgemeenschap.

Islam
Door de komst van arbeidsmigranten uit met name Marokko en Turkije deed ook de islam zijn intrede. Momenteel zijn er in Oosterhout twee moskeeën:

- Moskee Almohsinin, Beneluxweg 99 in Oosterhout
- Ahmet Yesevi Moskee, Klappeijstraat 57 in Oosterhout.

De Moskee Almohsinin is als religieus bedehuis ontworpen. Op 15 november 2008 werd met de bouw begonnen, waarna de moskee in december 2009 in gebruik kon worden genomen.

Moskee Almohsinin.

Evangelische kerken
Neemt het aantal kerkgangers van de traditionele christelijke kerken af, dat geldt niet voor de evangelische kerkgenootschappen. In Oosterhout is momenteel een viertal evangelische

geloofsgemeenschappen. Ze hebben hun onderkomen in bestaande gebouwen:

- Kerk Evangelische Gemeente Oosterhout.
  Kerklocatie: PC Basisschool De Menorah aan de Krijtenberg 1 in Oosterhout.
- Christelijke Gemeente 'Stroom van Liefde'.
  Kerklocatie: Wilhelminakanaal Noord 6 in Oosterhout.
- Evangelie Gemeente De Werkplaats.
  Kerklocatie: Sint Janstraat 3 in Oosterhout.
- Evangelisatie Oosterhout.
  Kerklocatie: Slotjesveld 11 in Oosterhout.

Jehovah's Getuigen

Daarnaast zijn ook de Jehovah's Getuigen in Oosterhout actief. Aan de Bakkerstraat 2 hebben ze hun Koninkrijkszaal.

De Koninkrijkszaal van de Jehovah's Getuigen.

5. De Heilige Driehoek

De gemeente Oosterhout was in de negentiende en twintigste eeuw rijkelijk bedeeld met kloosters. Met niet minder dan zeventien kloosters, waarvan veertien in de stad Oosterhout, kan met recht gesproken worden van een katholiek bolwerk. Liefst acht religieuze ordes en congregaties voor vrouwen en vijf voor mannen vonden hier een onderkomen. In de bijlage is een overzicht van de kloosters in Oosterhout opgenomen.

Het aantal religieuzen was lange tijd een wezenlijk bestanddeel van de Oosterhoutse bevolking. Vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw nam het aantal kloosterlingen in rap tempo af. Meer en meer werden hun werkzaamheden, vooral in de zorg en in het onderwijs, overgenomen door leken. Het gevolg was dat de meeste kloosters dicht gingen.
In 2022 zijn er nog drie kloostergemeenschappen in Oosterhout:

- Priorij Sint-Catharinadal, bewoond door de Norbertinessen;
- Onze Lieve Vrouwe Abdij, bewoond door de Benedictinessen. Een gedeelte van het complex is afgestoten en komt in gebruik als woon-zorgcomplex voor jongeren met een verstandelijke beperking.
- Sint Paulusabdij, sinds 2006 in gebruik door religieuze gemeenschap Chemin Neuf.

Het bijzondere is dat ze alle drie dicht bij elkaar zijn gelegen, in het rijksbeschermd stadsgezicht 'De Heilige Driehoek'.

Kloostertuin

Deze unieke ‘kloostertuin’ met drie aan elkaar grenzende kloostercomplexen geniet – ook landelijk gezien – naam en faam. Behalve dat hier nog steeds drie actieve religieuze geloofsgemeenschappen aanwezig zijn, is de plek meer dan bijzonder. De Heilige Driehoek bezit heel veel potentie. Natuurlijk als plek van religieus leven, spiritualiteit, bezinning en zingeving. Daarnaast heeft het hoge erfgoedwaarden en is het landschap eromheen prachtig. Het vormt een groene buffer, waar lekker gewandeld en ontspannen kan worden. Daardoor is het een aangenaam gebied dat vele bezoekers trekt. Door de aanleg van een wijngaard en de komst van een restaurant, winkel (bij Sint-Catharinadal) en kaasboerderij ‘De Driehoek’ (bij Sint Paulusabdij) is de publieksfunctie verder versterkt. Het beleid is erop gericht om dat te bevorderen. Genoemd wordt een streefaantal van 50.000 bezoekers per jaar.

Catharinadal, het klooster van de Norbertinessen.

Circa twintig jaar geleden is Stichting De Heilige driehoek opgericht met als doel om bedreigingen voor het gebied af te wenden en op zoek te gaan naar kansen om het te versterken. De stichting onderhoudt goede contacten met de drie kloostergemeen-schappen en het gemeentebestuur. Het streven is het gebied in al zijn waarden te behouden zonder het onder een glazen stolp te plaatsen.

6. Inventarisatie overig religieus erfgoed

a) Overig gebouwd religieus erfgoed Oosterhout

Behalve kerkgebouwen en kloosters, is er nog veel meer aan religieus erfgoed. Hierbij is te denken aan kapellen, pastorieën, begraafplaatsen, H. Hartbeelden, wegkruizen e.d. Niet alleen vanuit historisch perspectief is het belangrijke deze objecten te inventariseren en in samenhang te bekijken, ook vanuit ruimtelijk-planologisch perspectief kan het een meerwaarde bieden. Daarom maakt een inventarisatie ervan deel uit van dit visiedocument.
In de bijlagen is een overzicht opgenomen van deze objecten.

H.H. Hartbeeld voor de Johannes de Doperkerk in Oosteind.

b) Orgels en andere kerkelijke inventaris

Tot het religieus erfgoed behoren zeker ook zaken die vaak ook in de redengevende beschrijving van de (Rijks)monumenten zijn opgenomen. Genoemd kunnen worden de orgels, doopvonten, preekstoelen en ander kerkelijk meubilair, heiligenbeelden etc. Denk bij dit laatste aan de bijzondere betekenis van de H. Cornelius en de H. Marcoen voor respectievelijk Den Hout en Dorst. Lange tijd vonden er bedevaarten plaats naar deze dorpen vanwege de verering van deze heiligen. Als zodanig maken ze deel uit van de dorpsgeschiedenis.
Naast het Basisregistratie rapport opgesteld door de Diocesane Commissie Kerkelijk Kunstbezit van het bisdom Breda, is door het Catherijneconvent van elke kerk een inventarisatie gemaakt van de kerkelijke roerende goederen en het kunstbezit.

Het orgel van de Vredeskerk.

Bij herbestemming is het eigenaarschap van kerkelijke interieur-onderdelen c.q. het daarover kunnen beschikken een gevoelig onderwerp. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) hanteert als uitgangspunt dat alles wat nagelvast zit tot het kerkgebouw (be)hoort. Het bisdom deelt deze mening niet. Onderdelen en voorwerpen die nadrukkelijk toegewijd (en gezegend) zijn aan het katholieke (en devotioneel) gebruik, dienen bij herbestemming van het kerkgebouw te worden verwijderd. De discussie hieromtrent heeft lange tijd gespeeld rond de herbestemming van de Corneliuskerk in Den Hout. In goed overleg worden nu het doopvont en de kruisweg uit de kerk verwijderd. Dit was een belangrijke voorwaarde voor de verkoop en herbestemming van de kerk.
Bij een zoektocht naar een herbestemming van een kerk is een andere zorg vaak: wat doen we met het orgel? De Stichting Ludens, opgericht in 2006 na de restauratie van het monumentale Maarschalkerweerdorgel in de Basiliek Sint-Jan, heeft van de nood een deugd gemaakt. Het doel van de stichting is, naast de instandhouding van en het geven van concerten op het Maarschalkerweerdorgel, het organiseren van culturele (orgel)uitvoeringen voor een breed publiek. Daarnaast heeft de stichting als doel het bevorderen van de kennis over orgels in het algemeen en de bespeling van orgels te verspreiden, met name ook onder jongeren. Zij heeft de orgels in Oosterhout geïnventariseerd en vervolgens een concertreeks opgezet om die orgels te bespelen. Om deze werkzaamheden ook voor de toekomst te borgen en verder uit te bouwen heeft het gemeentebestuur besloten om een stadsorganist te benoemen. Zo wordt Oosterhout niet alleen muzikaal op de kaart gezet, maar wordt tevens het gebruik en daarmee de instandhouding van kerkgebouwen bevorderd.

7. Visie kerkeigenaren

Voor een kerkenvisie is het nodig om te weten wat de kerk-eigenaren met hun gebouwen willen. Zij zijn als kerkeigenaar feitelijk de principaal.

a) R.K. Catharinaparochie

In het verleden was de kerk in alle haarvaten van de katholieke samenleving aanwezig. De meeste katholieken groeiden op in een katholieke omgeving. Ze zaten op een katholieke school en waren lid van een katholieke vereniging, etc. Voor de meesten was het een vanzelfsprekendheid om ‘geregeld’ naar de kerk te gaan. Sinds de jaren vijftig van de vorige eeuw is daar een kentering in gekomen. Met name de laatste vijftien jaar gaan de ontwikkelingen snel. Kerksluitingen vanwege het afnemend aantal kerkbezoekers deden zich hier – zoals in hoofdstuk 4b staat beschreven – al eerder voor. Daarnaast is het aantal priesters afgenomen. Waar Nederlandse religieuzen eerst in groten getale actief waren in wat we missielanden noemden, komen nu buitenlandse priesters naar Nederland om de rooms-katholieke kerk te ondersteunen.

Om de ontwikkelingen binnen de rooms-katholieke geloofsgemeenschap beter het hoofd te kunnen bieden zijn alle parochies binnen de gemeente Oosterhout in 2010 gefuseerd tot de H. Catharinaparochie. Vanuit het parochiebestuur is recent een visie ontwikkeld, die nauw aansluit bij het beleid van de bisschop van Breda. Dat heeft geresulteerd in wat door de parochie genoemd wordt: de rooms-katholieke kerk als ‘missionaire

geloofsgemeenschap'. Deze visie is ingegeven vanuit de positie van de rooms-katholieke kerk in Nederland op de dag van vandaag.

De visie van het Bisdom is belangrijk voor de rooms-katholieke geloofsgemeenschap in de gemeente Oosterhout. Het Bisdom geeft advies en instemming aan het parochiële beleidsplan, inclusief het gebouwenplan. Het is aan de parochie om een voorstel te doen aan het bisdom welke kerkgebouwen behouden blijven voor de eredienst. En welke andere gebouwen er nodig zijn voor de catechetische en diaconale activiteiten.

Pastoor Van Velthoven vat de nieuwe visie van de H. Catharina-parochie als volgt samen:
'*Voor de katholieke Kerk in Nederland (Europa) is een nieuw tijdperk aangebroken. De kerk en de gelovigen moeten zichzelf weer gaan ontdekken op zoek naar identiteit, onze missie en visie. Daartoe is nodig dat we eerst zelf groeien in ons geloof.*

Visie

Een liefdevolle gemeenschap, geïnspireerd door de Heilige Geest, die de vreugde van Jezus' boodschap uitdraagt in woorden en daden.

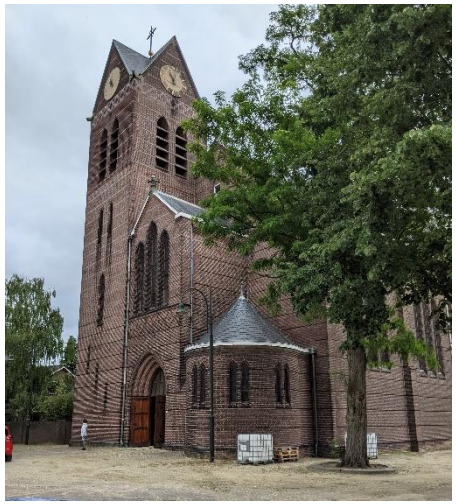
Missie

Een bloeiende en gastvrije geloofsgemeenschap die inspireert en bemoedigt vanuit de vreugdevolle boodschap van Jezus. En die met jou op weg wil gaan, zoekend naar zingeving, de Bron van jouw bestaan.

De gebouwen van de parochie dienen een functie te vervullen die aansluit bij deze visie en missie welke zijn verwoord in het parochiële beleidsplan. Een drietal functies zijn benoemd:

- de vierende kerk met de basiliek als parochieel middelpunt;
- de biddende kerk; huiskerken (bij mensen thuis), kerken, inloophuizen, pastorieën, kortom daar waar mensen elkaar ontmoeten.
- de lerende kerk, waar in groepen wordt bijeengekomen om zich te laten inspireren en vormen in het geloof. Bijbelcursus, kennis over de leer van de Kerk (catechismus, sociale leer, etc), kennis over de sacramenten: de Verrijzeniskerk in Oosterhout, de H. Marcoenkerk in Dorst en de H. Johannes de Doperkerk in Oosteind;
- de dienende kerk: De Vinder, voor bijeenkomsten op het gebied van pastoraal en diaconaal (waaronder sociaal-maatschappelijk) werk.

De pastorie van Oosterhout op de Markt wordt ontwikkeld als katholieke 'huiskamer' waar iedereen welkom is en de deuren gastvrij openstaan. De parochie wil midden in de gemeenschap staan, maar wel met een duidelijke signatuur.
Daarnaast is tijdens de coronaperiode is een live-stream opgezet, waarbij het mogelijk is de wekelijkse viering vanuit de Basiliek Sint-Jan op YouTube te volgen, maar ook concerten of andere vieringen.

Antonius van Paduakerk.

Wat betreft de H. Johannes de Doperkerk In Oosteind is er vanuit het dorp belangstelling (werkgroep Dorpshart Oosteind) om de kerk en pastorie met tuin te ontwikkelen voor het dorp. Aangezien de parochie eigenaar is houdt zij de regie in eigen hand, maar zoekt de samenwerking met het Dorpshart Oosteind.
Aan de herbestemming van kerk en pastorie zitten grenzen, welke zijn bepaald door het bisdom in het kwalitatieve beding bij verkoop c.q. herbestemming. Zo dient een nevengebruik altijd passend en respectvol te zijn aan het religieus gebruik. Ook wil het parochiebestuur niet in concurrentie treden met het dorpshuis 'Oostquartier'.
De pastorie in Oosteind wordt gebruikt door de parochie en het inloophuis. Het gebouw wil het parochiebestuur in eigendom houden.

De Antonius van Paduakerk in Oosterhout, een gemeentelijk monument, is reeds in 2016 gesloten en wordt eind 2022 te koop aangeboden. Ten behoeve van de verkoop wordt door het bisdom in nauw overleg met het parochiebestuur een bidbook opgesteld. De wens vanuit de parochie en de Parochiekern-commissie Antonius is dat een herbestemming passend is binnen de sociale context van de wijk.

De Catharinaparochie is ook eigenaar van de Corneliuskerk in Den Hout, een rijksmonument. Deze kerk wordt sinds 2016 niet meer voor de eredienst gebruikt. De kerk is aan het eind van 2022 opgeleverd aan de koper.

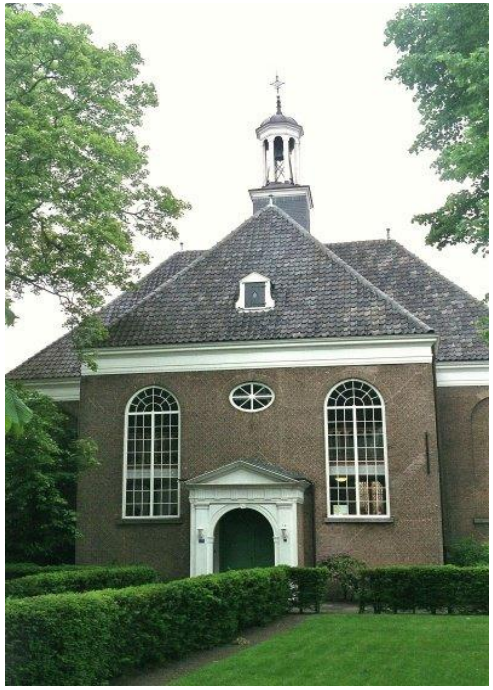
b) Protestantse Gemeente Oosterhout

Deze kerkgemeente is aangesloten bij de PKN. Waren er oorspronkelijk drie kerklocaties in gebruik voor de eredienst, dat is er nu nog maar één (zie hoofdstuk 4). Er wordt gekerkt in de rijksmonumentale Vredeskerk.

De Protestantse Gemeente Oosterhout (PGO) is een levenskrachtige geloofsgemeenschap. Er zijn zo'n 1200 kerkleden, waarvan ongeveer de helft in meerdere of mindere mate belijdend is. Daarmee is nog steeds een stevige basis aanwezig. Van oudsher wordt er veel gedaan om gezinnen te ontzorgen (door middel van een kindercrèche) en om 'maatwerk' te bieden (kinderneven-diensten *Vredeskerk* en tienerkerk).

De aanwas van jonge mensen is, zeker de laatste jaren, beperkt en daarmee een zorgpunt. Sinds de Corona-epidemie is het gebruik

van de kerkomroep enorm gestegen. PGO heeft sinds 2020 een eigen YouTube-kanaal.

Vredeskerk.

Verduurzaming is ook voor kerkeigenaren een steeds belangrijker wordend thema. In dat kader is op landelijk niveau het project ‘De Groene kerk’ gestart. Een kerk mag zich groen noemen als zij actief aan de slag wil gaan met duurzaamheid, sociale rechtvaardigheid en het vergroenen van de eigen gemeenschap.
PGO is een groene kerk. De activiteiten die ontwikkeld worden liggen ook op het terrein van bewustwording, zoals een bezoek aan Natuurtuin Oranjepolder (mei 2022).

PGO wil nadrukkelijk in de samenleving staan en ontwikkelt daartoe een groot aantal activiteiten. Naast de kerkdiensten, waaronder ook oecumenische vieringen, richt PGO zich nadrukkelijk ook op de zwakkeren in de samenleving. Verder zijn er gespreks- en bezinningsgroepen, er is mogelijkheid om samen creatief bezig te zijn of om samen te gaan wandelen, er kan samen worden gegeten, enz.

Een belangrijke plek vervult hierbij ‘De Beuk’, een bijgebouw van de Vredeskerk. Dit gebouw wordt zeer multifunctioneel gebruikt. Een van de activiteiten is ‘Herberg De Beuk’: elke vrijdagavond is er een vrije inloop en kan iedereen hier terecht voor een praatje en wat gezelligheid. De exploitatie van De Beuk is ondergebracht in een aparte stichting. Ook voor het kerkhof is er een afzonderlijke stichting.

De Vredeskerk is ook beschikbaar voor niet PGO-activiteiten, zoals tentoonstellingen en muziekopvoeringen, alsook kan hier worden getrouwd (door personen van een andere geloofsgezindte of voor een burgerlijk huwelijk) en kunnen hier begrafenisdiensten plaatsvinden.

De onderhoudsstaat van de Vredeskerk is goed. Om de kerk klimatologisch beter te kunnen beheren – en om de hoge energiekosten terug te brengen – zijn er voorzetramen aangebracht. Verder zijn er zonnepanelen op 'De Beuk' geplaatst. Vanuit haar visie is PGO aangesloten bij 'De Groene Kerk'.

c) Overige kerkeigenaren

Het ministerie van OCW en RCE hebben bij het beschikbaar stellen van de decentralisatie-uitkering voor het opstellen van gemeentelijke kerkenvisies vooral beoogd het monumentaal erfgoed naar de toekomst toe te behouden. Die lijn wordt ook bij de kerkenvisie van Oosterhout gevolgd. Dat betekent dat Almohsinin moskee (in religieus gebruik), de Mariakerk (herbestemd), De Ark (herbestemd) en de voormalige synagoge hier verder buiten beschouwing blijven.

De H. Hartkerk is deels gesloopt en deels herbestemd. Het herbestemde deel is eigendom van de gemeente Oosterhout en heeft de status van gemeentelijk monument. Als hoedster van erfgoed heeft de gemeente een actieve zorgplicht. Dat wordt in de praktijk ook nagekomen. De onderhoudsstaat van het gebouw is goed.

Twee kerkgebouwen staan op de nominatie te worden verkocht: de Antonius van Paduakerk in Oosterhout (gemeentelijk monument) en de Corneliuskerk in Den Hout (rijksmonument). Beide kerken zijn nu nog in eigendom van de Catharinaparochie. Het parochiebestuur en het Bisdom van Breda hebben een vastomlijnd plan als het gaat om de verkoop en houden nadrukkelijk zelf de regie.

[1] https://www.bisdomvanbreda.nl/wp-content/uploads/2019/12/2019-12-10_Protocol_herbestemming_kerkgebouwen_pub.pdf

8. Protocol (her)bestemming kerkelijke gebouwen Bisdom Breda

De Rooms Katholieke kerkgebouwen en de parochie liggen in het jurisdictie-gebied van het Bisdom Breda. Dat betekent dat zij de beslissende stem hebben aangaande het openhouden ofwel sluiten van kerkgebouwen. Het bisdom Breda heeft een protocol opgesteld met betrekking tot de (her)bestemming van kerkelijke gebouwen[1].
Het bisdom Breda heeft een protocol opgesteld met betrekking tot de (her)bestemming van kerkelijke gebouwen. Ervaring met processen tot herbestemming in het verleden heeft geleid tot aanvullingen en verbeteringen van de procesgang bij herbestemming, ten dienste helderheid voor alle betrokkenen over de verschillende stappen die gezet moeten worden om tot een juiste en succesvolle herbestemming te komen.
Vertrekpunt is het parochieplan, waarin de pastorale visie voor de toekomst wordt beschreven. Een onderdeel van het parochieplan is het parochieel gebouwen plan. Zo'n parochieplan bestaat uit vier fasen:

A. Oriëntatiefase;
B. Vaststellingsfase;
C. Uitvoeringsfase;
D. Flankerend beleid.

Voor het gebruik van de kerkgebouwen maakt het Bisdom Breda onderscheid in de volgende bestemmingen:

a. Gebruik voor de eredienst (Parochiekerk, Kerk, Kapel en Devotiekapel);
b. Niet-liturgische gebruik;
c. Kerken die voor de eredienst gesloten zijn.

Tijdens de procedure voor de aanpassing en/of herinrichting van gebouwen is de volgende fasering aangehouden:

A. Machtiging
B. Beoordeling van de aanvraag
C. Coördinatie van de behandeling van de aanvraag
D. Uitvoering

Bisdom Breda

9. Kansen voor een toekomstbestendige instandhouding

In dit hoofdstuk wordt de situatie per kerkgebouw beschreven met kansen op een duurzaam toekomstperspectief. Wat betreft dat toekomstperspectief baseren we ons hoofdzakelijk op wat de eigenaar van het kerkgebouw met zijn eigendom wil in relatie tot zijn/haar ambitie.
Een van de aspecten die in dat verband van belang zijn is het verbeteren van gebruik van het gebouw. Dat kan waarschijnlijk inkomsten genereren, alsook versterkt het de plaats c.q. de betekenis van de kerk in de samenleving. Maar ook hier speelt de kerkeigenaar een allesbepalende rol. Die bepaalt immers wat hij 'passend gebruik' vindt. De slogan 'de kerk is van ons allemaal' gaat alleen al juridisch gezien niet op. Verder moet in ogenschouw worden genomen dat de katholieke en protestantse visie op het kerkgebouw erg verschilt. Voor de R.K. Katholieke Kerk is een kerk een sacraal, lees heilig gebouw. Concreet betekent dit dat veel gebruiksfuncties niet kunnen/mogen. Zelfs nevengebruik is slechts heel beperkt, onder strikte voorwaarden, mogelijk.

a) Kerkgebouwen

- *Basiliek Sint-Jan – Oosterhout*

Dit is de parochiekerk en het eucharistisch centrum van de Catharinaparochie. Ook vanwege de status van basiliek is het een kerkgebouw met een bijzondere betekenis binnen de Rooms-Katholieke Kerk. In 1977 werd de kerk door paus Paulus VI verheven tot 'basilica minor'.

De basiliek straalt een bijzondere sfeer uit en heeft een zeer goede akoestiek mét een prachtig klinkend Maarschalkerweerd orgel. Hier liggen kansen om, met in acht neming van de religieuze functie, het gebruik van de kerk te vergroten als locatie voor kwalitatieve orgelconcerten en zanguitvoeringen op hoog niveau.
In dit verband sluit de structurele samenwerking tussen de Catharinaparochie en Stichting Ludens voor het organiseren van orgelconcerten hier heel goed bij aan. De gemeente Oosterhout kan er ook zijn voordeel mee doen. Oosterhout als orgelstad is immers een klinkend visitekaartje. Door hierin wat meer samen op te trekken, bijvoorbeeld via een aansprekende Citymarketing, kunnen voor beide win win-situaties worden bereikt. De basiliek is in de zomerperiode opengesteld van woensdag t/m zaterdag tussen 14.00 en 16.00 uur. In verband daarmee is er, met financiële ondersteuning van de gemeente Oosterhout, een wervende en informatieve folder gemaakt in 4 talen: “Basiliek Sint-Jan in het hart van elke Oosterhouter”. Deze dagen trekken jaarlijks ruim 3.000 bezoekers.

De kerk wordt momenteel ook gebruikt voor bepaalde exposities. In het voorjaar van 2022 was er de expositie ‘Semana Santa’ (Heilige Week), die zo’n 750 bezoekers heeft getrokken. Aansluitend was er een expositie over de zusters Norbertinessen van het klooster Catharinadal. Deze activiteiten passen in de visie van het parochiebestuur om de basiliek óók een ‘stadskerk’ te laten zijn ten behoeve van de Oosterhoutse samenleving.

Het onderscheidende karakter van de St. Jansbasiliek als topmonument en toplocatie is een belangrijke kwaliteit. Vanuit een marketingstrategie is het voorstelbaar dat de nevenactiviteiten daarop aansluiten. Dat het parochiebestuur te kennen heeft gegeven geen drankjes (dus ook geen koffie of thee) in de kerk te willen schenken, hoeft geen belemmering te zijn. Horeca-ondernemers in de directe omgeving zullen graag bereid zijn bezoekers van de basiliek na afloop te ontvangen. Daarover kunnen goede afspraken worden gemaakt.
Het parochiebestuur wil graag de toegankelijkheid (o.a. voor mindervaliden) van het kerkgebouw verbeteren. Tevens is men met de gemeente in overleg om in de toren een ontmoetingsruimte met een pantry- en een toiletvoorziening te realiseren, welke een multifunctioneel gebruik kan krijgen. Bij de ingang aan de Marktzijde zijn er plannen in ontwikkeling om door middel van een vergroot entreeportaal een dagelijks openstelling mogelijk te maken.

Basiliek Sint-Jan.

De toren van de basiliek is eigendom van de gemeente Oosterhout. Het is aanbevelenswaardig dat in goed overleg tot een activiteitenplan wordt gekomen voor een wat frequenter gebruik. De al bestaande activiteiten (torenbeklimmingen en 'schatzoeken' in de toren) zouden kunnen worden uitgebreid met educatieve programma's (zowel voor leerlingen van basisscholen als voor het voortgezet onderwijs). De genoemde wens voor een ontmoetingsruimte kan hierbij een ondersteunende rol vervullen. Op de beiaard in de toren wordt wekelijks op de vrijdagen tussen 15.30 en 16.30 uur door de stadsbeiaardier een carillonconcert verzorgd. Ook hierbij is bezoek en educatief programma mogelijk.

- *Verrijzeniskerk – Oosterhout*

De kerk, die geen monumentale status heeft, blijft in gebruik voor de eredienst. De onderhoudsstaat is goed.
Aan de kerk bevindt zich een aantal ruimtes die geschikt zijn voor ander gebruik. Deze ruimtes kunnen gebruikt worden sociaal-maatschappelijke functies, bij voorkeur om activiteiten die passen bij de behoefte van de wijk en van de kerk.

Aan de Verrijzeniskerk is inloophuis 'De Herberg' verbonden. Hier ligt een kans, zowel voor de kerk als de gemeente. Binnen het sociale domein kan deze plek een wijkfunctie vervullen, waar in samenwerking met wijkmakelaars en welzijnsorganisaties invulling aan kan worden gegeven. Op deze manier kan een waardevolle bijdrage worden geleverd aan de sociaal-maatschappelijke opgave waarvoor de gemeente zich geplaatst weet.

- *Vredeskerk – Oosterhout*

Deze rijksmonumentale kerk, in eigendom en in gebruik van PGO, staat er goed bij. Het gebruik voor de eredienst staat niet ter discussie; het is de enige overgebleven PKN-kerk in Oosterhout. Een aparte stichting beheert het kerkhof.

De Vredeskerk wordt reeds gebruikt voor nevenactiviteiten, bijvoorbeeld als trouwlocatie en als locatie voor begrafenisdiensten (ook voor andere gezindten). Daarnaast vinden er exposities en tentoonstellingen plaats. Ook wordt de Vredeskerk gebruikt voor een reeks orgelconcerten.
Een uitbreiding van de sociaal-maatschappelijke en culturele activiteiten biedt mogelijkheden om de plaats en de betekenis van de kerk in de samenleving te verstevigen.
Een nauwere samenwerking met de gemeente Oosterhout kan worden gevonden binnen het sociale domein. Verenigingslokaal 'De Beuk' vervult al een sociale wijkfunctie. In samenspraak met wijkmakelaars en welzijnsorganisaties kan worden gekeken hoe meer samen kan worden opgetrokken en hoe 'De Beuk' daarin past.

Omdat het leggen van een verbinding naar het sociaal domein ook speelt voor de Catharinaparochie (inloophuis Basiliek, inloophuis De Herberg, inloophuis De Vinder, inloophuis De Pastorie – Oosteind) alsook voor Moskee Almohsinin (zie hieronder) is het aanbevelens-waardig om hier samen het overleg aan te gaan met de gemeente Oosterhout.

- *Moskee Almohsinin – Oosterhout.*

Dit gebedshuis is van recente datum (2009). Het moskeebestuur wil nadrukkelijk zich meer gaan openstellen als wijkgebouw en sociaal-maatschappelijke thema's bespreekbaar maken.

- *Heilige Marcoenkerk – Dorst*

De kerk heeft een rijks monumentale status en blijft in gebruik voor de r.k. eredienst. Het parochiebestuur hecht veel betekenis aan de huidige geloofsgemeenschap. De actieve kern die er nu is, is zeer betrokken bij haar kerk.

Naar de opvatting van het parochiebestuur zit er ook anderszins groeipotentie in Dorst. Ten eerste heeft de gemeente plannen om een nieuwe woonwijk nabij Dorst te realiseren. Dat kan een positief effect hebben op het aantal kerkbezoekers in Dorst. Ten tweede is de H. Marcoenkerk vanouds een bedevaartkerk is. Het parochiebestuur wil de H. Marcoenverering nieuw leven in blazen. In het verlengde daarvan worden activiteiten ontwikkeld om Dorst, en in het bijzonder de H. Marcoenkerk, als bedevaartsoord opnieuw op de kaart te zetten.

De pastorie van de H. Marcoenkerk wordt momenteel verhuurd aan een kinderdagverblijf. Het gebouw wil het kerkbestuur in eigendom houden. Het eenmalig ten gelde maken van het gebouw ziet het parochiebestuur als een minder toekomstbestendige basis van de financiële positie, te meer omdat dit gebouw verhuurd kan worden en zo inkomsten genereert.

De H. Marcoenkerk en de pastorie. Behalve het parochieel inloophuis is momenteel in de pastorie een buitenschoolse kinderopvang gehuisvest.

- *Heilige Johannes de Doperkerk – Oosteind*

Het parochiebestuur wil ook deze kerk met een rijksmonumentale status vooralsnog voor de eredienst in gebruik houden. Er is echter ook belangstelling vanuit het dorp om het kerkgebouw (deels) een maatschappelijke bestemming te geven. Dat zou – naar de toekomst toe – een kans kunnen gaan worden, maar het is nu veel te vroeg om in dergelijke termen welk voorschot dan ook te nemen.

Het plan voor een maatschappelijke herbestemming is ontwikkeld door Werkgroep Dorpshart Oosteind. De werkgroep heeft een visie opgesteld voor de dorpskern van Oosteind, gericht op het behoud van de leefbaarheid van Oosteind voor jong en oud. De toekomst van de kerk (incl. pastorie en pastorietuin) wordt hierbij gekoppeld

aan de school, de voetbalclub, ouderenappartementen en dorpshuis 't Oostquartier. Met de betrokken partijen, waaronder de Catharinaparochie, wordt intensief overleg gevoerd. Ook de dorpsbewoners zijn vroegtijdig in de plannen gekend.

Het parochiebestuur staat positief tegenover de plannen om de leefbaarheid in Oosteind te versterken, maar het eerste belang is dat de rooms-katholieke geloofsgemeenschap een goede kerklocatie behoudt. Evenals die van Dorst is de geloofsgemeenschap in Oosteind hecht en betrokken.
Binnen de parochiële visie vervult ook de kerk van Oosteind een betekenisvolle rol. In dat verband wil het parochiebestuur nadrukkelijk de regie in eigen hand houden. Binnen het parochiebestuur is expertise aanwezig om hierover met kennis van zaken een mening te vormen.

Pastorie Oosteind.

De pastorie bij de H. Johannes de Doperkerk is momenteel in gebruik als inloophuis, een vrij toegankelijke ontmoetingsplek voor inwoners uit de gemeente Oosterhout.

- *Corneliuskerk – Den Hout*

Een inwoner van Den Hout wil de Corneliuskerk kopen en hieraan een gemeenschapsfunctie geven. Na een jarenlang proces is er een akkoord tussen het parochiebestuur, de erfgoedstichting Den Hout en de koper van het kerkgebouw. De kerk is eind 2022 opgeleverd aan de koper.

Corneliuskerk – Den Hout.

b) De Heilige Driehoek

Voor De Heilige Driehoek liggen grote kansen op het gebied van vrijetijdsbesteding, recreatie en toerisme. Voor de een is het een gebied van rust en bezinning, voor de ander een groene oase in een drukke stad, voor weer een ander is het een prachtige erfgoedlocatie. Velen weten de weg naar De heilige Driehoek al te vinden.

De uitdaging is om voor De Heilige Driehoek activiteiten te ontwikkelen gericht op een toekomstbestendige en kwalitatieve instandhouding, waarbij de lat hoger wordt gelegd dan enkel behoud door ontwikkeling. De kunst is om koppelkansen te vinden naar andere beleidsterreinen en -onderwerpen met als inzet het unieke van De Heilige Driehoek te behouden en het gebied daarbij krachtig te positioneren naar de toekomst toe. Ontwikkelingen die plaatsvinden moeten per saldo kwaliteit toevoegen.

Verder dient te worden voorkomen dat vanuit een ad hoc-benadering deelontwikkelingen in gang worden gezet, die op gespannen voet zouden kunnen staan met wat De Heilige Driehoek juist die extra kwaliteit geeft boven andere gebieden, namelijk het samenhangend geheel. Zeker hier gaat op dat het geheel meer is dan de som der delen.

De gemeente Oosterhout heeft op 21 november 2021 de gemeentelijke omgevingsvisie vastgesteld. Daarin staat ook De Heilige Driehoek opgenomen. Het is de bevestiging dat De Heilige Driehoek als identiteits- en kwaliteitsdrager voor de gemeente wordt gezien. In dat verband is het belangrijk om het gebied als één samenhangend geheel te blijven te beschouwen. De gemeente Oosterhout neemt hierin als vormgever van ruimtelijk beleid een cruciale rol in.

c) Koppelkansen

Zoals hiervoor al gezegd, het gebruik van kerken en kloosters is een cruciaal aspect voor een toekomstbestendige instandhouding van dit religieus erfgoed. Door cross-overs te maken naar andere beleidsterreinen en medegebruik te bevorderen, met inachtneming van de visie van de kerk- en kloostereigenaar, kan daar een bijdrage aan worden geleverd:

- *Kerk en sociaal domein*

Kerken zijn vanouds actief binnen het sociaal domein. In het verlengde daarvan kan een koppeling worden gelegd naar grotere sociaal-maatschappelijke opgaven waar gemeenten voor staan. Hieronder enkele suggesties:

In het kader van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) wordt hulp en ondersteuning aan burgers geboden, zodat zij zo lang mogelijk zelfstandig thuis kunnen wonen en deel kunnen blijven nemen aan de maatschappij. De uitvoering van de WMO is in handen gelegd bij gemeenten. Die schakelt hiervoor professionele organisaties in, maar geconstateerd wordt dat kerkgenootschappen vaak een beter beeld hebben van specifieke sociale problematiek onder ‘zorgvragers’ dan personen van buitenaf. Kerkgenoot-schappen zijn immers tot in de haarvaten verweven met de samenleving en zijn vaak op de hoogte van individuele situaties. Vanwege Corona is de sociale problematiek verhevigd. Zo blijkt uit onderzoeken dat eenzaamheid en psychische nood sterk zijn toegenomen.

Kerkgenootschappen kunnen op het gebied van sociaal-maatschappelijk werk een belangrijke rol vervullen. Hun inloophuizen kunnen hiervoor worden gebruikt. Het kan leiden tot wederzijdse win-win situaties.

- *Religieus erfgoed als prominent onderdeel van het gemeentelijk toeristisch en recreatief beleid*

Oosterhout heeft heel veel te bieden op het gebied van (religieus) erfgoedtoerisme. Alleen is er tot nu toe geen samenhangend beleid ontwikkeld. Enkele voorbeelden:

- Bezoekers van De Heilige Driehoek zouden veel meer 'uitgenodigd' en gefaciliteerd moeten worden om de binnenstad met de prachtige basiliek en de Vredeskerk te bezoeken. En andersom geldt hetzelfde.
- Het valt op dat er nog geen 'Rondje Oosterhout', of iets dergelijks is. Attractieve wandel- en fietsroutes hebben grote aantrekkingskracht. De faciliteiten daaromheen (bijvoorbeeld fietsverhuur) zijn tot nu toe beperkt. Samen met het bedrijfsleven kan dit worden opgepakt. Soortgelijke routes zouden ook uitgewerkt kunnen worden naar Dorst en andere plaatsen in de regio.
- Het organiseren van hoogstaande evenementen op het terrein van De Heilige Driehoek, vergelijkbaar met de biënnale 'Kunst In de Heilige Driehoek'. Het lijkt ons wenselijk om hierbij aan te sluiten bij c.q. voort te bouwen op de tradities van de kloostergemeenschappen van De Heilige Driehoek.

- *Religieus erfgoed als basis voor stadspromotie*

Oosterhout kan zich prima op de kaart zetten als orgelstad. Stichting Ludens heeft de ingrediënten hiervoor als het ware al aangereikt. Met name de orgelconcerten op het Maarschalkerweerd-orgel in de Basiliek Sint-Jan, in combinatie met de ambiance eromheen (en in de persoon van een stadsorganist), hebben veel potentie om uit te groeien tot een trekpleister 'op niveau'. In samenwerking met de direct betrokkenen en lokale ondernemers is door de gemeente een strategisch stadspromotieplan te ontwikkelen.

- *Religieus erfgoed als identiteitsdrager voor de samenleving*

De (historische) betekenis van religieus erfgoed is op de dag van vandaag geen vanzelfsprekendheid meer. Dat is om meerdere redenen spijtig, vooral ook omdat de identiteit van Oosterhout zo nauw verweven is met het religieus verleden. Er zijn verschillende manieren om dit meer vorm te geven, bijvoorbeeld:

- Maak het religieus erfgoed nóg zichtbaarder, bijvoorbeeld door het letterlijk en figuurlijk in de schijnwerpers te zetten en toegankelijker.
- Via lesprogramma's op scholen, zowel in het basis als voortgezet onderwijs.
- Het ontsluiten van de aan het religieus erfgoed van Oosterhout verbonden verhalen via moderne digitale media. De papieren folders bedienen zeker nog een deel van het publiek, maar steeds meer mensen maken ook gebruik van digitale middelen, zoals routeapps (deze worden reeds aangeboden door de VVV).

Samenwerking met heemkundekring ‘De Heerlijkheid Oosterhout’, scholen en natuurlijk de eigenaren van kerken, kloosters en kapellen is een eerste stap daartoe.

- *Vakmanschapsbevordering en leer-werkplaatsen*

De bouwkundige staat van de kerkgebouwen is wisselend te noemen. Er zijn twee kerken die er zorgelijk bij staan: de Antonius van Paduakerk in Oosterhout en de Corneliuskerk in Den Hout. Als gevolg van de op handen zijnde verkoop is aan de eerstgenoemde kerk 5 jaar geen onderhoud gepleegd. Bij een mogelijke doorontwikkeling van deze kerk tot een appartementencomplex, wat gezien de gespannen woonmarkt een logische herbestemming lijkt, kan dit relatief eenvoudig worden ‘meegenomen’.
Ook de Corneliuskerk kent een restauratiebehoefte . Om de beoogde nieuwe functie i.c. een maatschappelijke dorpsfunctie te realiseren wordt er gezocht naar manieren om de restauratiekosten te beperken, bijvoorbeeld door gebruik te maken van leerlingen of andere goedkopere krachten.

10. Waar het knelt

Het inventariserend overzicht van het religieus erfgoed in Oosterhout (zie hoofdstukken 4 en 5 en bijlage 1) laat zien hoe groot de achteruitgang binnen met name de katholieke kerk is. Het percentage van de bevolking dat als katholiek staat geregistreerd is fors afgenomen. Maar dat niet alleen, het kerkbezoek van degenen die zich katholiek noemen én een financiële bijdrage leveren is nog maar een fractie van wat het eerst was. Deze neergaande lijn zet zich nog steeds door, met leegkomende kerkgebouwen als een van de gevolgen.
De tijdgeest is evenmin aan de Protestantse Gemeente Oosterhout (PGO) voorbij gegaan. Van drie kerklocaties is er nu nog maar één in gebruik.

Nog meer leegkomende kerkgebouwen?

Met betrekking tot PGO zijn er – tot voor de middellange termijn – geen grote problemen te verwachten wat betreft de instandhouding van de Vredeskerk. Deze kerkgemeenschap heeft nog een stevige basis, al is ook hier sprake van een afnemend aantal belijdende kerkleden. Verder zijn de instandhoudingskosten van de Vredeskerk ten opzichte van veel katholieke kerkgebouwen, die meestal een stuk groter zijn en bovendien door allerlei gebouwde versierselen en interieurelementen veel duurder in onderhoud zijn, een stuk lager. Een ander verschil is dat de kerkelijke visie op een kerkgebouw verschilt. Een nevenbestemming of nevengebruik is binnen protestantse kerkgemeenschappen veel gemakkelijker te realiseren dan bij de rooms-katholieke kerk. Voor de R.K. Kerk is een kerkgebouw een sacrale ruimte ten behoeve van de eredienst. De mogelijkheden voor nevengebruik zijn daardoor heel beperkt.

De Catharinaparochie heeft momenteel zes kerkgebouwen in eigendom, waarvan drie in Oosterhout en drie in de kerkdorpen. Van de drie kerkgebouwen in Oosterhout hebben er twee een duidelijke functie in het parochieel beleidsplan en blijven als zodanig in gebruik voor de eredienst. De Antonius van Paduakerk is overcompleet. Het parochiebestuur heeft – met instemming van de bisschop van Breda – besloten om deze kerk te verkopen. De Antonius van Paduakerk is een gemeentelijk monument. Via het vergunningentraject heeft het gemeentebestuur de mogelijkheid om de monumentale kwaliteiten van het gebouw te bestendigen en te borgen.

Wat betreft de Corneliuskerk in Den Hout is er een getekend voorlopig koopcontract en wordt levering van de kerk verwacht voor Kerstmis 2022.
Van de andere katholieke kerkgebouwen heeft het parochiebestuur uitgesproken deze voor de eredienst te willen behouden.
Maar wat zijn hierbij de knelpunten?

Risico-analyse
Het is prijzenswaardig dat het parochiebestuur onlangs een parochievisie heeft opgesteld met daaraan gekoppeld een gebouwenplan (lees: welke kerkgebouwen blijven in gebruik voor de eredienst, en welke niet). Daardoor is er duidelijkheid ontstaan.

De ambitie van het parochiebestuur is klip en klaar. Zoals gezegd, de kerkeigenaar is principaal. Wat er met een kerkgebouw gaat gebeuren, is in beginsel aan hen. Dit neemt niet weg dat altijd de vraag is te stellen: wat zijn de risico's als de ambitie onverhoopt niet verwezenlijkt kan worden? Kan met het beoogd gebruik een toekomstbestendige instandhouding worden bereikt?
Het beantwoorden van die vragen is koffiedik kijken. Toch is het wenselijk om steeds na te denken over factoren die van invloed kunnen zijn op de mogelijkheid om de genoemde ambitie te behalen i.c. het open houden van kerken voor de eredienst. In dat kader is het met name van belang:
1) hoe ontwikkelt het aantal kerkbezoekers zich?
Zet de neerwaartse lijn van het laatste decennium zich verder door, of komt er een kentering ten goede? De Corona-epidemie heeft op het kerkbezoek de laatste twee jaren een duidelijke wissel getrokken. De kerkbezoekers die er nog waren mochten gedurende langere tijd maar mondjesmaat naar de kerk. Via een livestream-verbinding konden zij veelal thuis de kerkdienst bijwonen. Men merkt inmiddels dat deze neerwaartse lijn ten gevolge van de Corona-epidemie is gestagneerd, en zelfs dat er meer bezoekers naar de kerk komen dan ervoor.
2) is het concept van 'de missionaire kerk' succesvol?
De visie van de 'missionaire kerk' met daarnaast een specifieke uitwerking voor de Johannes de Doperkerk in Oosteind en de H. Marcoenkerk in Dorst (zie pag. 22-23) is op zich voorstelbaar, maar pakt het zo ook uit? Het vraagt in ieder geval om een actieve kern van parochianen in elk van beide dorpsgemeenschappen die het katholieke geloof ter plaatse willen uitdragen en de parochiegemeenschap willen uitbouwen. Vrijwilligers, voor allerhande activiteiten en werkzaamheden, zijn onontbeerlijk om als geloofsgemeenschap écht toekomst te hebben.

- *Johannes de Doperkerk in Oosteind*

Het besluit van het parochiebestuur om de kerk in Oosteind open te houden is zeker niet voor de eeuwigheid. Het is afhankelijk van hoe de hierboven genoemde aspecten zich ontwikkelen. Het ligt in de rede dat na een aantal jaren – in dit verband wordt een termijn van vijf jaar genoemd – opnieuw de balans wordt opgemaakt.

In geval van Oosteind heeft ook 'Werkgroep Dorpshart' serieuze plannen voor het dorp. Kerk, pastorie en tuin maken daar deel van uit. Er vindt momenteel overleg plaats tussen parochiebestuur en 'Werkgroep Dorpshart' over hoe een en ander wellicht in elkaar is te passen. De meningsvorming is zeker nog niet uitgekristalliseerd.

- *H. Marcoenkerk in Dorst*

Voor deze kerk is het parochiebestuur stelliger, namelijk in gebruik houden voor de eredienst. Vanwege de functie als bedevaartkerk heeft de Marcoenkerk uit het kerkelijk oogpunt extra betekenis. Daarnaast verwacht het parochiebestuur groeimogelijkheden vanwege de uitbreidingsplannen nabij Dorst. Of die verwachtingen uitkomen is een tweede.

Dit in combinatie met de genoemde aspecten onder 1) en 2) maakt de toekomst van de Marcoenkerk op middellange termijn (5 tot 10 jaar) onzeker.

- *Corneliuskerk Den Hout*

Aan de gedrevenheid en passie van de initiatiefnemers ligt het zeker niet. Er is veel energie bij de initiatiefnemers alsook is er veel draagvlak binnen de dorpsgemeenschap.

Het nieuwe gebruik moet inkomsten genereren. Een herbestemming is op termijn alleen toekomstbestendig als er voldoende geld binnenkomt. Met financiële ondersteuning van de gemeente Oosterhout zou er een businessplan worden gemaakt. Vanwege de lange onduidelijkheid over de eigendomsoverdracht is dit echter nog niet uitgevoerd. Gelukkig komt daar nu verandering in! De kerk zal voor Kerstmis 2022 worden geleverd aan de koper.

De Heilige Driehoek

Cruciaal voor dit gevoelige gebied is te weten wat je wilt én wat je niet wilt. Evengoed is het belangrijk om een bedrijfsmatige aanpak te volgen. Wat nu opvalt is dat het bedrijfsmodel voor een groot deel is gebaseerd op de inzet van vrijwilligers. Op zich is dat heel waardevol, maar daarmee is het ook kwetsbaar.

Op het terrein dat in eigendom is van Chemin Neuf (de voormalige Paulusabdij) staan langs de Monnikendreef een aantal gebouwen die leeg staan. Duidelijk is dat dit de onderhoudsstaat niet ten goede komt. Op een aantal plekken is dit reeds zichtbaar en is sprake van verrommeling. Voor een toekomstbestendige en kwalitatieve instandhouding van het geheel is dit niet wenselijk. Een goede gebruiksfunctie biedt de beste zekerheid!

De bereikbaarheid voor bezoekers, de parkeerdruk van auto's en de verkeersafwikkeling zijn andere aandachtspunten, zowel urgent als naar de toekomst toe. Hoe past dit in de ontwikkelingsvisie van de kloostereigenaren, de gemeente en andere belanghebbenden en betrokkenen?

Zeker voor dit kwetsbare gebied is een goede balans nodig, die ten eerste gedragen dient te worden door de eigenaren van de drie kloostercomplexen.

Paulusabdij met kloosterkerk.

11. Aanbevelingen voor een toekomstbestendige instandhouding

a) Kerkeigenaren

Voor een toekomstbestendige instandhouding van kerkgebouwen zijn er verschillende actoren. Voor elk van hen geldt dat het belangrijk is om pro-actief te werk te gaan. In hoofdstuk 9 zijn reeds per kerkgebouw diverse (ontwikkel)kansen benoemd. Hieronder nog een aantal algemene aanbevelingen voor de kerkeigenaren.

- stel een toekomstvisie op incl. een onderhoudsplan voor het vastgoed;
- monitor van elk gebouw de onderhoudsstaat en stel een meer jaren onderhoudsplan op;
- maak een communicatieplan;
- ga vroegtijdig de dialoog aan (met parochianen / kerkleden, burgerlijk overheid en betrokkenen uit de gemeenschap) in geval er situaties zich aandienen die mogelijk leiden tot een functiewijziging;
- ga actief op zoek naar mogelijkheden om het gebruik van het kerkgebouw te intensiveren, zoals culturele activiteiten (tentoonstellingen, orgelconcerten, etc.)
- vergroot je eigen zichtbaarheid in de samenleving;
- ben zo laagdrempelig mogelijk voor de samenleving;
- Zoek aansluiting bij sociaal-maatschappelijke opgaven. De kerkgenootschappen kunnen vanwege hun maatschappelijk netwerk een bijdrage leveren aan vraagstukken binnen het gemeentelijk sociaal domein. Aanbevelenswaardig is dat de

kerkgenootschappen in gezamenlijkheid hierover in overleg treden met de gemeente Oosterhout.

b) Gemeente Oosterhout

De gemeente Oosterhout kan zeker ook een steentje bijdragen aan het bevorderen van een toekomstbestendige instandhouding van religieus erfgoed. Gelukkig kunnen we vaststellen dat de gemeente Oosterhout in dezen niet achterover leunt en in positieve zin activiteiten ontwikkelt en/of ondersteunt. Enkele voorbeelden: de gemeente neemt een actieve rol aan bij de planontwikkeling voor de kerk van Oosteind, ze ondersteunt in Den Hout een dorpsinitiatief om de Corneliuskerk te herbestemmen door bij te dragen aan de bekostiging van een businessplan, ze versterkt de uitstraling van de Basiliek Sint-Jan als icoon van Oosterhout door de aanstelling van een stadsorganist te financieren.
De accenten van de kerkenvisie op het gebied van de dialoog en participatie met de wijkraden, buurtbewoners etc. is op aangeven van de gemeente beperkt gebleven.

Desondanks is op een aantal terreinen een verdere inzet van de gemeente Oosterhout gewenst, waaronder:

- de kerkenvisie benutten als een bouwsteen voor het gemeentelijk erfgoedbeleid en erfgoedvisie;
- de kerkenvisie benutten als een bouwsteen voor gemeentelijke omgevingsplannen;
- initiatieven faciliteren, die gericht zijn op het bevorderen van de dialoog en de ideeënontwikkeling rond een toekomstbestendige instandhouding c.q. het verbeteren van het gebruik van de kerkgebouwen;
- een adequaat facilitair beleid ontwikkelen voor de vrijwilligers die zich inzetten voor de instandhouding van religieus erfgoed;

- een actief gemeentelijk beleid om de potentie van kerk-besturen binnen het sociaal domein meer te benutten (bijv. een wijkfunctie in samenwerking met welzijnsorganisaties);
- het ontwikkelen van een gemeentelijke herbestemmings-agenda en het opbouwen van een netwerk ten behoeve van herbestemmingsopgaven;
- het nemen van de regierol in situaties waar een impasse ontstaat in het herbestemmingstraject;
- het meer benutten van de mogelijke koppelkansen van religieus erfgoed door cross-over te maken naar andere beleidsterreinen, zoals: leefbaarheid, sociaal domein, vakmanschapsbevordering, educatie, onderwijs, erfgoedtoerisme, citymarketing en vrijetijdseconomie.
- het ondersteunen van initiatieven die het gebruik van kerkgebouwen en ander religieus erfgoed bevorderen, zoals Stichting Kunst in de Heilige Driehoek.
- het organiseren van een structureel (jaarlijks) overleg tussen de gemeente en de kerkgenootschappen.
- het actualiseren van de kerkenvisie na een termijn van vijf jaar.

De Mariakerk in Oosterhout is herbestemd tot kantoorgebouw. Een mooi voorbeeld van de kansen die kerkgebouwen bieden.

c) Heilige Driehoek

Zoals eerder gezegd is het erg belangrijk om voor de Heilige Driehoek een samenhangend beleid te ontwikkelen. Het gebied heeft de status van rijksbeschermd stadsgezicht. Als zodanig is het een eenheid en onderscheidend gebied. Om de kwaliteiten naar de toekomst toe goed te borgen is het nodig dat dat er op gemeentelijk niveau een eenduidige ontwikkelrichting voor het gebied is.

Toegang tot de Paulusabdij.

Met stichting De Heilige Driehoek is afgestemd over aandachtspunten die van belang zijn om het gebied te verbeteren. Het volgende werd door hen genoemd:

- Geen verdere verstening; voor eventueel nodige verbouwingen een beeld- en kwaliteitsplan maken.
- Het hele gebied inrichten als 30 km zone en voetgangers- en fietsvriendelijk maken.
- Herinrichting van de Hoogstraat. Dit biedt mogelijkheden om te komen tot een hoogwaardig verblijfsgebied, dat zowel voor de aanliggende woonwijk als voor de klooster-enclave een grote verbetering met zich meebrengt.
- Het dierenweitje op de hoek Hoogstraat/Monnikendreef toekomstbestendig herinrichten en de daarnaast gelegen parkeerplaats vergroenen.

- De dierenweitjes langs de kloostermuur van de Onze Lieve Vrouwe Abdij opheffen en het gebied vergroenen met gebiedseigen, hoogwaardig groen.
- Herstel van de lange betonnen kloostermuur op de plaatsen waar verval is ingetreden.
- Het voetpad dat nu van de Sint-Paulusabdij naar kaas-boerderij ‘De Driehoek’ loopt enigszins verlengen tot aan de Leijsendwarsstraat, zodat een ‘ommetje’ mogelijk wordt.
- Zorgen dat de onderhoudsstaat van de fietspaden langs de Monnikendreef, Kloosterdreef en Leijsenstraat structureel goed is.
- In het bermbeheer aandacht voor een natuurvriendelijk maaibeleid, zoals het inzaaien van kruidenrijke bermen. Eventueel ook bijenlinten aanbrengen;
- Aandacht voor biodiversiteit.
- Geen industrieterrein laten ontstaan aan Vijfhuizen.
- Parkeren op eigen terrein mogelijk (laten) maken bij Sint-Catharinadal; de andere twee kloosters doen dit al.
- Het groene gebied langs de Pieter Koolenstraat groen en open houden en dit een toekomstbestendige functie geven.

12. Samenvatting per (voormalige) gebedsruimte

Locatie	Huidige functie	Eigendom	Monument Status	Kansen/beperkingen/mogelijkheden
Basiliek Sint-Jan, Markt 28 Oosterhout	RK, in eredienst	Catharina parochie	RM	Blijft in eredienst. Verbeteren toegankelijkheid. Kansen m.b.t. toerisme en vrijetijdseconomie. Exposities, torenbeklimmingen, educatie aan onderwijs, (orgel)concerten.
Verrijzeniskerk, Vondellaan 43 Oosterhout	RK, in eredienst	Catharina parochie	Geen	Blijft in eredienst. Nevengebruik mogelijk (sociaal-maatschappelijk). Inloophuis 'De Herberg' als kans binnen sociaal domein (wijkfunctie).
Vredeskerk, Rulstraat 6 Oosterhout	PKN, in dienst	PKN	RM	Blijft in eredienst. Nevengebruik mogelijk: trouw/begrafenislocatie, exposities/tentoonstellingen, orgelconcerten. Verenigingslokaal 'De Beuk' als kans binnen sociaal domein (wijkfunctie).
De Werkplaats, St. Jansstraat 3 Oosterhout	In dienst	Evangelische gemeente	GM	Blijft in dienst.
Koninkrijkszaal, Bakkerstraat 2 Oosterhout	In dienst	Jehova's getuigen	Geen	Blijft in dienst.
Antonius van Paduakerk , St. Vincentiusstraat 113 Oosterhout	Buiten gebruik De Vinder in gebruik	Catharina parochie	GM	Op nominatie om te verkopen. Zorgelijke bouwkundige staat. Inloophuis De Vinder als kans binnen sociaal domein (wijkfunctie).
Johannes de Doperkerk, Provincialeweg 80 Oosteind	In dienst	Catharina parochie	RM	Blijft vooralsnog in eredienst, mogelijk nevenbestemming. Werkgroep Dorpshart Oosteind is in gesprek om toekomst te koppelen aan leefbaarheid van het dorp. Pastorie wordt gebruikt als inloophuis.

Macroenkerk, Baarschotsestraat 87 Dorst	In dienst	Catharina parochie	RM	Blijft in eredienst. Toeristische kans als bedevaarskerk. Toekomstpotentie binnen groei van de Dorst. Pastorie verhuurd als kinderdagverblijf.
Corneliuskerk, Houtse Heuvel 10 Den Hout	Buiten gebruik	Stichting D'Houtse Kerk	RM	Is verkocht. Mogelijkheid tot maatschappelijke (dorpsfunctie). Zorgelijke bouwkundige staat. Kans om via werkgelegenheidsinititatief instandhouding te genereren.
Almohsinin Moskee, Beneluxweg 99 Oosterhout	In dienst	Marokkaanse Stichting Moskee Almohsinin	Geen	Blijft in dienst. Openstellen als wijkgebouw en sociaal-maatschappelijke thema's bespreekbaar maken.
Ahmet Yesevi, Klappeijstraat 57 Oosterhout	In dienst	Moskee	Geen	Blijft in dienst.
Heilig Hart van Jezus, Arendstraat 35, Oosterhout	Stilteruimte	Gemeente Oosterhout	GM	Binnenhofje met winkels. Toeristische kans m.b.t. vrijetijdseconomie.
De Ark, Arkendonk 98 Oosterhout	Kringloop-winkel	Stichting	Geen	Kringloopwinkel.
Synagoge, St. Jansstraat 56, Oosterhout	Eerst drukkerij, nu woning	Particulier	GM	Woning.
Mariakerk, Wilhelminalaan 63 Oosterhout	Kantoorruimte	Zakelijke onderneming	Geen	Zakelijk gebruik van de ruimte. Pastorie in (eigen) gebruik als B&B.

Literatuur

- Erfgoedkaart Oosterhout. Een verleden achter gevels en onder akkers (Oranjewoud, 2011)
- *Toekomst voor religieus erfgoed*
  (Behoudwaaier opgesteld in het kader van "2008 Jaar van het Religieus Erfgoed – Geloven in Brabant")
- Bisdom van Breda
  Protocol (her)Oosterhoutemming kerkelijke gebouwen (december 2019)
- Provincie Noord-Brabant
  De (verbeeldings)kracht van erfgoed. Beleidskader erfgoed 2016-2020
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
  Een toekomst voor kerken. Handreiking voor het aanpassen van kerkgebouwen in religieus gebruik (Amersfoort, 2012)
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
  Een toekomst voor kloosters. Handreiking voor het herbestemmen van kloostercomplexen (Amersfoort, 2013)
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
  Bouwstenen voor een Kerkenvisie. Handreiking 2019
- Stichting Monumentenhuis Brabant
  Toekomst voor religieus erfgoed. Beknopte handleiding voor behoud van onroerend religieus erfgoed voor kerkeigenaren, kerkbesturen en rentmeesters, voor gemeentebestuurders en ambtenaren, voor alle belanghebbenden en betrokkenen (2008)
- Provincie Noord-Brabant
  Rapport MIP-Oosterhout (1993)
- Sjef Hendrikx, *Kloosters als religieus erfgoed. Bouwstenen voor een te voeren beleid* (Utrecht, 2008)
- J. Smits, *Vademecum van religieuzen en hun kloosters in Noord-Brabant (*Alphen aan de Maas, 2010)
- J.J.A.M. Gorisse, *Oosterhout, niet van gisteren. De geschiedenis van een vitale en veerkrachtige stad van oude steentijd tot 2009* (Oosterhout, 2009).

Websites

- https://www.reliwiki.nl
- https://www.pgoosterhout.nl
- https://www.catharina-parochie.nl
- https://www.bhic.nl/ontdekken/verhalen/rk-kerken-in-oosterhout
- https://www.wierookwijwaterenworstenbrood.nl/ontdekken/verhalen/kloosters-in-oosterhout
- https://www.omgevingsvisieoosterhout.nl

Bijlage 1a: Kloosters in de gemeente Oosterhout: een beknopte historische beschrijving

Het rijke kloosterleven van Oosterhout, zowel vroeger maar ook nog op de dag van vandaag, maakt een belangrijk deel uit van het religieus erfgoed. Hieronder een chronologisch overzicht met een korte beschrijving van de kloosters van Oosterhout op basis van het stichtingsjaar.

Priorij Sint-Catharinadal (Norbertinessen; 1647-heden)
In 1645 werd door een priester het slotje De Blauwe Kamer gekocht als verblijfplaats van de Norbertinessen. Hun klooster stond oorspronkelijk in Breda, maar daar werden zij na de verovering van Breda door de Staatse legers vervolgd. Nagenoeg overal in Staats-Brabant werden kloosters in de ban gedaan, maar het bijzondere was dat de Norbertinessen in Oosterhout werden gedoogd. Dit was te danken aan de bescherming die zij genoten van het Huis van Oranje-Nassau.
Toen na de Franse Tijd de godsdienstvrijheid werd bekrachtigd, gingen de zusters zich meer naar buiten toe openstellen. Een uiting daarvan was de bouw van een waterstaatskerk in 1816. In 1905 lieten de zuster een nieuwe, neogotische kerk bouwen. De zusters waren voortdurend in voor vernieuwing. In 1966 werd een derde kerk gebouwd. Deze was openbaar toegankelijk.

Sint-Jozefgesticht (Franciscanessen Alles voor Allen; 1834-1845)
Op 1 december 1834 werden twee zusters vanuit het klooster van de Gasthuiszusters in Breda naar Oosterhout gestuurd om er de verpleging te verzorgen van choleralijders. Daarna vertrokken zij weer.

Om vervolgens terug te keren in 1835 waarbij zij zich vestigen in een woonhuis aan de Leijsenhoek (gelegen aan de tegenwoordige Gasthuisstraat). Dit huis, gebouwd in 1878, is in 1973 afgebroken en er staan nu woningen. Twee jaar later is hun gasthuis voor zieken en hulpbehoevenden klaar en konden ze echt van start. Vanuit deze groep zusters werd in 1845 een nieuwe Franciscaanse congregatie benoemd, die vanaf 1855 Franciscanessen van Charitas gaat heten. Het nieuwe Sint-Jozefgesticht werd gebouwd aan de Abdis van Thornstraat.

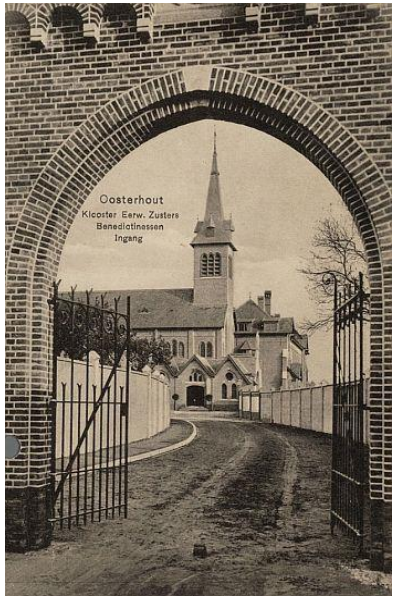
Het nieuwe Sint-Jozefgesticht (Bron: BHIC).
Ter plaatse staat nu het Amphiaziekenhuis.

Sint-Jozefgesticht (Franciscanessen van Charitas; 1845-1985)
Hun verzorgingshuis aan de Gasthuisstraat brandde in 1875 af, waarna aan de Leijsenhoek een nieuw Sint-Jozefgesticht werd gebouwd. In 1878 werd het in gebruik genomen. In 1973 is het gesloopt.

Klooster van de H. Familie (Franciscanessen van Dongen; 1856-1971)

Het parochiebestuur verzocht de Franciscanessen van Dongen om naar Oosterhout te komen voor het verzorgen van katholiek onderwijs. In 1856 vestigden zich in een bijhuis aan de Rulstraat 13.

De zusters openden niet alleen een lagere school, maar ook een kleuter-school en een naaischool met de opleidingen lingerie, coupeuse en costumière. In 1920 werd aan de Kegelstraat een nieuw schoolgebouw gebouwd.
De zusters verlieten het klooster in 1971. In het voormalige klooster werden eerst gastarbeiders gehuisvest, totdat het in 1982 werd gesloopt om plaats te maken voor winkelcentrum Arendshof.

Prentbriefkaart van de Onze Lieve Vrouwe Abdij.

Broederhuis, weeshuis en patronaat (Broeders van Huijbergen; (1895-1958)

In 1895 begonnen de Broeders van Huijbergen hier een bewaarschool en werd er door hen catechismusles gegeven. Een jaar later kon hun nieuwe klooster met een lagere school aan de Arendstraat in gebruik worden genomen. In 1899 openden de broeders er ook een weeshuis. Het gebouw deed later ook dienst als patronaat.
De broeders verlieten het pand in 1958 voor hun nieuwbouw aan de Huize Limburgstraat 21. Hun gebouw aan de Arendstraat is gesloopt om plaats te maken voor winkelcentrum Arendshof.

Het Broederhuis aan de Arendstraat (Foto: Collectie J. Smits).

Jezuïetencollege (1858-1920)
In 1858 betrokken de Jezuïeten een huis aan Arendstraat, dat ze van een welgestelde familie aangeboden hadden gekregen. Het jaar daarop werd het koetshuis verbouwd tot kapel. Er kwamen 'excurrentes' wonen, dit zijn paters die elders retraites en missies gaven.
Later bedienden de jezuïeten de kerk van het H. Hart van Jezus, die ze samen met het klooster in 1882 in neogotische stijl lieten bouwen door architect P.J. van Genk. De kerk en het klooster werden in 1920 aan het bisdom overgedragen en verkocht. Alleen de voorgevel van de kerk met de drie torens is bewaard gebleven.

Onze Lieve Vrouwe Abdij (Benedictinessen; 1901-heden)
Vanwege de secularisatie-politiek in hun land moesten de Benedictinessen van Wisques in 1901 vertrekken uit Frankrijk. In een voormalige jongenskost-school op landgoed Vredenoord op de Zandheuvel vonden de zusters een nieuw tehuis. Het groeide uit tot de Onze Lieve Vrouwe Abdij.
Tot op de dag van vandaag wonen hier zusters. Het klooster, onderdeel van de Heilige Driehoek, is recent compleet verbouwd. Een gedeelte van het complex wordt nu bewoond door jongeren met een verstandelijke beperking.

Abdij Sint Paulus: - Benedictijnen; 1907-2006
- Chemin Neuf; 2006-heden
De Benedictijnen **v**an de priorij van Wisques moest eveneens uitwijken vanwege de antiklerikale Franse wetgeving van 1901. Op aandringen van de abt van Solemnes, waar de priorij aan verbonden was, vestigden zij zich naast de Benedictinessen die zich eerder al in Oosterhout hadden gevestigd. Er werd grond voor een nieuwe abdij gekocht in de Leijsenakkers, vlak bij het vrouwenklooster. In 1906 werd naar ontwerp van de bekende architect Paul Bellot met de bouw begonnen; een jaar later arriveerden de eerste kloosterlingen. De abdij groeide. Voor de uitbreidingen werden architecten van naam en faam ingeschakeld, waaronder de Benedictijner monnik Hans van der Laan en zijn broer Nico van der Laan, beiden leidende personen van de Bossche School. Architect Sluymer bouwde in 1956 de kerk met de verbindingsgang. In 2006 vertrokken de Benedictijnen uit hun klooster waarna het complex werd overgedragen aan Chemin Neuf, een nieuwe religieuze gemeenschap.

Noviciaat van de Missionarissen van het H. Hart (1917-1922)
In 1917 kochten de Missionarissen van het H. Hart de Villa Mathilde aan de Keiweg. De paters vestigden er hun noviciaat. Na vijf jaar vetrokken ze alweer.

Sint-Antoniusklooster:
- Franciscanessen van Dongen (1930-1957, 1968-1982)
- Benedictinessen OSB (1957-1968)
De Franciscanessen van Dongen verzorgden vanuit hun klooster aan de Rulstraat het onderwijs op de school aan de Hoogstraat. Om de uitoefening van hun taak te vergemakkelijken werd in 1930 aan de Vincentiusstraat 86 het Antoniusklooster gebouwd.
In de periode 1957 tot 1968 en werd het klooster gebruikt als hospitium door de oblaten van de Benedictinessen.
In 1968 namen de Franciscanessen 'hun' Antoniusklooster opnieuw zelf in gebruik. Ze bleven er tot 1982. Het voormalige klooster is momenteel in gebruik als Thomashuis.

Het voormalige Sint-Antonius-klooster in 1991 (Bron: BHIC).

Sint-Elisabethgesticht (Franciscanessen van Etten; 1930-1992)
Pastoor Rombouts nam in 1929 het initiatief om in Stuivezand een zusterhuis en een school voor de Zusters van Etten te bouwen. Het klooster vormde met de kerk en de pastorie een architectonisch geheel. Het werd ontworpen door architectenbureau B. en A. Oomen.
Het buurtschap Stuivezand ging en gevolge van een grenscorrectie in 1964 over naar de gemeente Made en Drimmelen. Het klooster werd in 1992 opgeheven. Woonstichting Volksbelang kocht het gebouw en zorgde dat het een woonfunctie kreeg.

Kapucijnenklooster en seminarie (1955-1998)
Aan de Warandelaan begonnen de Kapucijnen in 1955 een klooster annex kleinseminarie. Vanaf 1959 lieten de paters ook externe leerlingen toe en kreeg het de naam Sint-Oelbertgymnasium, vernoemd naar een plaatselijke heilige. In 1967 werd het kleinseminarie gesloten en kreeg de school een streekfunctie.
Het klooster werd van 1973 tot 1997 mede bewoond door de Franciscanessen Alles voor Allen van Mater Dei uit Breda.
De laatste kapucijnen verlieten het klooster in 1998.

Het voormalige klooster van de Kapucijnen (Foto Job van Nes).

Broederhuis (Broeders van Huijbergen; 1958-2004)
In 1958 verhuisden de Broeders van Huijbergen van de Arendstraat naar hun nieuwe klooster aan de Huize Limburgstraat 21, ontworpen door de bekend architect Jos. Bedaux.
In 2004 vertrokken de broeders uit hun klooster. Het werd hierna gekocht door Stichting Cires, die het verbouwde tot woonruimten voor cliënten van de Stichting Prisma.

Zusters van het Allerheiligst H. Hart van Jezus (1980-1996)
Deze congregatie is beter bekend onder de naam van haar stichtingsplaats: de Zusters van Moerdijk. In 1968 vestigde de

eerste communiteit van de Zusters van Moerdijk zich in Oosterhout. Aanvankelijk bewoonden ze enkele flatwoningen; een jaar later werden twee woningen aan de Ridderstraat betrokken.
In 1980 werd de villa Bouwlingstraat 19 gekocht om het tot klooster te verbouwen. De zusters verlieten Oosterhout in 1996.

Sint-Jozefgesticht – Den Hout: (Franciscanessen van Etten, 1903-1958)
Op verzoek van de pastoor Van Breugel vestigden de Franciscanessen van Etten zich in Den Hout om daar het onderwijs voor meisjes op zich te nemen. Later kwam daar ook de wijkverpleging bij. Het klooster werd in 1958 opgeheven. Tegenwoordig is in het gebouw een restaurant gehuisvest.

Het voormalig Sint-Jozefgesticht in Den Hout (Foto: BHIC).

Klooster Sancta Maria – Oosteind (Franciscanessen van Dongen; 1921-1955)
De Onderwijswet van 1920 leidde tot een sterke toename van het bijzonder, in dit geval katholiek onderwijs. Zo ook in Oosteind. Het plaatselijke kerkbestuur nam daartoe het initiatief. De Franciscanessen van Dongen werd verzocht het meisjesonderwijs te gaan verzorgen. Op 26 september 1921 betrokken ze de woning Provincialeweg 98, indertijd gebouwd door het hoofd van de jongensschool. De zusters zijn tot 1955 gebleven. Het klooster werd daarna weer in gebruik genomen als woning.

Sint-Jozefgesticht – Dorst (Franciscanessen van Dongen; 1931-1988)
Ook in Dorst was er behoefte aan katholiek meisjesonderwijs.
De Franciscanessen van Dongen werden gevraagd deze op zich te nemen. Zij vestigden zich in 1931 in een nieuw gebouw aan de Sint Franciscusstraat 8 in Dorst, naar ontwerp van de Oosterhoutse architect Oomen. De gemeente kocht het gebouw in 1981, waarna de communiteit in 1982 werd opgeheven. De laatste zusters vertrokken in 1988. Tegenwoordig heeft Dorpshuis De Klip hier haar onderkomen.

Het Sint-Jozefgesticht in Dorst is herbestemd tot een dorpshuis: De Klip. (Foto: BHIC / Frans van de Pol, 2017)

Bijlage 1b Kloosters in de gemeente Oosterhout met een religieuze functie

Naam	Plaats	Congregatie / Religieuze orde	Periode	Status	Herbestemd	Religieuze functie	Ensemble / ruimtelijk
Abdij Sint Paulus	Oosterhout, Hoogstraat 80	Benedictijnen Chemin Neuf	1906-2006 2006-heden	Rijksmonument 520006	Ja –Chemin Neuf	Oecumenisch	Ja
Klooster Sint Catharinadal	Oosterhout, Kloosterdreef 3	Norbertinessen	1647-heden	Rijksmonument 31669	Nee	Ja	Ja
Benedictinessen -abdij	Oosterhout, Zandheuvel 90	Benedictinessen	1905-heden	Gemeentelijk Monument	Gedeelte van het complex wordt doorontwikkeld tot zorgfunctie	Ja	ja

Bijlage 1c Voormalige kloosters in de gemeente Oosterhout

(alleen de gebouwen die als klooster zijn opgericht zijn in dit overzicht opgenomen)

Naam	**Plaats**	**Congregatie / Religieuze orde**	**Periode**	**Status**	**Herbestemd**	**Religieuze functie**	**Ensemble / ruimtelijk**
Klooster Sancta Maria	Oosteind, Provinciale Weg 98	Zusters Francis-canessen Dongen	1921-1955	Gemeentelijk monument (gevelsteen)	Ja – woning	Nee	nee
Sint Jozefgesticht	Dorst, Sint-Franciscusstr. 8	Zusters Francis-canessen Dongen	1931-1981?	nee	Ja – Dorpshuis	Nee	nee
Sint Jozefgesticht	Den Hout, Houtse Heuvel 26-30	Zusters van Zetten	1903-1958	Gemeentelijke monument	Ja – Restaurant en bedrijfsruimte	Nee	Ja
Broederhuis	Oosterhout, - Arendstraat - Limburgstr. 21	Broeders van Huijbergen	1899-1958 1958-2004	nee	- Gesloopt - Ja - wonen	Nee	nee
Sint Jozefgesticht	Oosterhout, Leijsenhoek 73	Franciscanessen van Charitas	1878-1973	Gemeentelijk monument	nee	Nee	gesloopt
Sint Antonius-klooster	Oosterhout, Vincentiustr. 86	Franciscanessen van Dongen	1930-1982	Geen	Ja – museum; Nu: Thomashuis	Nee	Nee
Klooster/seminarie Kapucijnen	Oosterhout, Warandelaan 3	Kapucijnen	1955-1998	Geen	Oelbert gymnasium	nee	ja

Bijlage 2a Gebedsruimten in gebruik voor de eredienst

Naam	Plaats	Status	Bouwjaar	Waardevol interieur / roerende goederen	Eredienst	Kerkhof	Pastorie	Religieus ensemble
Basiliek Sint Jan de Doper	Oosterhout, Markt 28	Rijksmonument 31673	1493	Ja	Ja, RK	nee	Ja	Ja
Verrijzeniskerk	Oosterhout, Vondellaan 43	Geen status	2005	nee	Ja, RK	nee	nee	nee
Vredeskerk	Oosterhout, Rulstraat 6	Rijksmonument 31680	1810	Ja	Ja, PKN	nee	Ja	Ja
De Werkplaats	Oosterhout, St. Jansstraat 3	Gemeentelijk monument	1870	Nee	Ja, Evangelische Gemeente	Nee	Nee	Nee
Koninkrijkszaal	Oosterhout, Bakkerstraat 2	Geen status	1984	nee	Ja, Jehova's Getuigen	Nee	Nee	Nee
Johannes de Doperkerk	Oosteind, Provinciale weg 80	Rijksmonument 31685	1852	Ja	Ja, RK	Ja	Ja	Ja
De Vinder	Oosterhout, Sint Vincentiusstraat 113a	Geen Status	1997	Nee	Ja, RK	Nee	Nee	Ja
Marcoenkerk	Dorst, Baarschotsestraat 87	Rijksmonument 520024	1912	Ja	Ja, RK	Ja	Ja	Ja
Almohsinin Moskee	Oosterhout, Beneluxweg 99	Geen status	2009	Nee	Ja, moskee	nee	Nee	Nee
Ahmet Yesevi	Oosterhout, Klappeijstraat 57	Geen status	1993	Nee	Ja, moskee	nee	Nee	Nee

Bijlage 2b Leegstaande kerkgebouwen

Naam	Plaats	Status	Bouwjaar	Waardevol interieur / roerende goederen	Eredienst	Kerkhof	Pastorie/	Religieus ensemble
St. Antonius van Padua	Oosterhout, St. Vincentiustraat 113	Gem. Monument, Inv.nr. 08020	1906	Ja	Nee, buiten gebruik vanaf 2017	nee	Ja: pastorie St.Vincentiusstraat (verkocht)	ja
Corneliuskerk	Den Hout, Houtse Heuvel 10	Rijksmonument 31683	1878	Ja	Nee, vanaf 2016. In 2022 nieuwe eigenaar, die herbestemming voorbereidt.	ja	Ja (verkocht)	ja

Bijlage 2c Herbestemde kerkgebouwen Oosterhout

Naam	Plaats	Status	Bouwjaar	Kerkhof	Functie
Heilig Hart van Jezus	Oosterhout, Arendstraat 35	Gem. monument , invent.nr. 08021, gesloopt behalve voorgevel en toren	1882	Nee	Stilteruimte
De Ark	Oosterhout, Arkendonk 98	Geen status	1976	Nee	Vanaf 2017 kringloopwinkel
Synagoge	Oosterhout, St. Jansstraat 56	Gemeentelijk monument	1866	Ja, maar niet in St.Janstraat	Eerst drukkerij, nu woning
Mariakerk	Oosterhout, Wilhelminalaan 63	Geen	1953	Nee	Kantoorruimte

Bijlage 3 Kapellen in de gemeente Oosterhout

Naam	Plaats	Status	Bouwjaar	Herbestemd	Ensemble
Protestantse Kapel	Oosterhout, Katjeskelder	Geen	1964	Nee	Nee
Onze Lieve Vrouw ter Elzen (r.k.)	Oosterhout, Katjeskelder 1	Geen	1959	Nee, boskapel	Nee
Mariakapel	Oosterhout, Helleke	Gemeentelijk monument	1945	Nee	Nee
O.L. Vrouwekapel	Oosterhout, Ridderstraat / Slotlaan	Gemeentelijk monument	1945	Nee	Nee
Mariakapel	Dorst, Wethouder van Dijklaan	Gemeentelijk monument	1945	Nee	Nee

Bijlage 4 Monumentale religieuze gebouwen, begraafplaatsen en grafmonumenten

Naam/ soort	Plaats	Status	Bouwjaar	Gebruik
Heilig Hartbeeld	Den Hout, Houtse Heuvel	Rijksmonument 520027	1924	Straatbeeld
Kruisbeeld	Den Hout, Houtse Heuvel	Rijksmonument 520028	1930	Straatbeeld
Pastorie	Oosteind, Provinciale weg 84	Rijksmonument 31684	± 1850	Ontmoetingshuis
Heilig Hartbeeld	Dorst, St. Marcoenstraat	Gemeentelijk monument 1999-003	1932	Straatbeeld
Grafkruis	Dorst, St. Marcoenstraat	Rijksmonument 520035	1884	Grafkruis van pastoor J.J. de Mol
Begraafplaats complex Bouwlingstraat	Oosterhout, Bouwlingstraat	Rijksmonument 520011	1875	Familiegraf Martinus Wijnaendts
Pastorie	Oosterhout, Markt 17	Rijksmonument 31671	Begin 19e eeuw	In gebruik
Grafmonument	Oosterhout, Veerseweg	Rijksmonument 520019	1872	Familiegraf Smits
Grafmonument	Oosterhout, Veerseweg	Rijksmonument 520020	1941	Gedenkteken 3 soldaten
Pastorie	Oosterhout, St. Vincentiustraat 105	Gemeentelijk Monument (schuilkelder in pastorietuin)	1908	Andere functie (gebouw verkocht)
Kruis	Oosterhout, Provinciale weg (naast) 86	Gemeentelijk monument	1892	Straatbeeld
H. Hartbeeld	Oosterhout Provinciale weg (voor) 86	Gemeentelijk Monument	1924	Straatbeeld
Wegkruis met beeld	Bredase weg ong.	Gemeentelijk monument 2000-004	1938	Straatbeeld
Joodse begraafplaats	Oosterhout, Pannenhuisstraat 21	Gemeentelijk monument 2003-001	1899	In gebruik